БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилеттинген

1961 ч. ИЮЛЬ 13 ЧЕТВЕРГ № 164 (4954).

Өртээ 2 кап

Доктор Кваме Нкруманың Н. С. Хрущев-биле беседазы

Гана Республиканың президентизи болгаш чазааның баштыңы доктор Кваме Нкрума июль 11-де Кремльге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка барып чораан.

Гана Республиканың президентизи болгаш чазааның баштыңы-биле кады беседага министрлер, дээди партийжи ажылдакчылар, парламент кежигүннери болгаш доктор Кваме Нкрума-биле кады келген өске-даа кижилер, а ол ышкаш Гананың ССРЭ-де элчини Джон Б. Эллиот киришкен.

Совет таладан беседага ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Совет Эвилелиниң Гана Республикада элчини М. Д. Сытенко, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң ийиги африка килдизиниң эргелекчизи В. А. Брыкин олар киришкен.

(СЭТА).

Доктор Кваме Нкруманың Л. И. Брежневке чорааны

Гана Республиканың президентизи болгаш чазааның баштыңы доктор Кваме Нкрума июль 11-де Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневке чорааны.

Л. И. Брежнев биле доктор Кваме Нкруманың аразында найыралдың, чүректиң ханызындан беседазы болган.

Кваме Нкруманы үдеп чоруур кижилер, а ол ышкаш Гана Республиканың ССРЭ-де элчини Джон Б. Эллиот беседага олурушкан.

Совет таладан беседага ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы Ш. М. Арушанян, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко болгаш албанның өскедаа кижилери олурушкан.

(СЭТА).

АМЫДЫРАЛГА БЕДИК КУЛЬТУРА ДЭЭШ

Колхозчу араттарның, совхозтар ажылчыннарының амыдырал-чурттталгазын болгаш суурларның чаагайжыдылгазын эжижидер дугайында социалистиг чарышты организастап, ооң түннелдерин үндүрүп турары бистиң областың ажылчы чоннарының культурлуг амыдыралынга база бир улуг болуушкун. СЭКП обкомунуң 1958 чылда болган 5-ки пленумунга бо айтырыгны чугаалажып, социалистиг чарыштың негелделерин хүлээп алган соонда, колхозчу суурларга, совхозтар төптеринге чаагайжыдылга ажылдарын, бажыңнарга үлегерлиг амыдырал-чурттталга дээш хемчеглерни чер болганга-ла шалыпкыны-биле өгелээн турган. Чурттап турган бажың-балгадын улам-на көрүштүг болдурар сорулга-биле ону чугайлаан, штукатуралаан, огородунда ногаалар тараан колхозчуларның-даа чаа-чаа чурттталга бажыңнары, культура албан черлери-биле немешкен, ногаан ыяштар-биле бүргеттингген суурларның-даа көвүдеп турары өөрүнчүг. Ооң көскү барымдаазын бөгүнгү суурлар—Чөөн-Хемчикте Чыраа-Бажы, Тожуда Адыр-Кежиг, Өвүрде Арыг-Бажы болгаш өскелер-даа херечилеп турар.

Өгелээн ажыл-херекти эчизинге чедирер, эвээш үүлден хөйну кылып будүрер ужурлуг бис. Ынчалза-даа бистиң область колхозчу араттарның, совхозтар ажылчыннарының культурлуг чурттталгазынче хөй-ниитиниң кичээнгейи сөөлгү үеде кошкап, чурттталга болгаш культура албан черлериниң тудуг планнары чедир күүсеттинмейн, ол талазы-биле ажыл массалыг, организастыг эвес чоруп турар.

Бо чугула айтырыгны херекке албас ийикпе азы ажыл-агыйның өске адырларындан соңгаарладыр чорук биске бурунгаар базым болбас. Маңаа, чүүн-даа мурнунда, чер-черде партия, совет органнары база хөй-ниитиниң өске-даа организациялары көдээ ажылышчылерниң ортузунга масса-политиктиг, организакчы ажылдарны күштелдирери чугула. Өг-бүлеге арыг-шевергин, чаагай амыдыралды тургузары колхозчу араттарның бедик медерелдиг мөзү-шынарын бедидеринге, күш-ажылды, хууда амыдырал-чурттталгазын коммунистиг ёзу-биле көөрүнге оларны кижизидип турар.

Суурлар чаагайжыдылгазын, чурттакчыларның арыг-шевер, культуразының хемчеглерин партия организациязынга, көдээ советтерниң күүском хуралдарынга, сессияларынга өй-шаанда чугаалажып турары канчап-даа артык эвес. Бир эвес кайы-бир суурда, чижээ, чурттталга бажыңнарының тудуу оожум чоруп, херимнер чок, тарымал ыяштар кажаалары кылдынмаан азы чамдык колхозчулар эки шынарлыг аъш-чемни, хлебти кылып чип билбес, огородунга ногаалар тарып албаан болза, ындыг таварылгада ук айтырыгны соңгаарлатпайн чугаалажып, ону чок кылырының хемчеглерин алыр херек.

Бажыңынга үлегерлиг чурттап, ажылдап билиринге херээженнер улуг рольду ойнап турарын эки билир бис. Олар бажың иштин эмге-секселиг тургузарынга, үүл-бүрү эки шынарлыг аъш-чемнерни кылып белеткээринге эки мергежээннер. Ам сорулга үүл дээрге, колхозчу херээжен азы совхозтуң ажылчыны чаартынып турар төрээн сууру дээш, ооң чонунуң бедик культурлуг амыдыралы дээш мурнукузундан-даа артык шудургу ажылдаары болур. «Колхозчу араттарның, совхозтар ажылчыннарының эң эки амыдырал-чурттталгазы дээш» областың социалистиг чарышының негелделерин эки күүсеткен, Өвүрде «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу Монгуш Кулча, Бай-Тайга районда Севик Анай, Барыын-Хемчиктиң «Большевик» колхозта Хомушку Долзан ышкаш хөй уруг-дарыглыг болза-даа, хөй-ниитиниң болгаш колхозунуң ажыл-херээнге ак-сеткилдиг киржип, ургуларын төлептиг кижизидип, өскелерге үлегер болуп турар ие херээженнериң мурнакчы арга-дуржулгаларын ажыглаар херек. Эки үлегер—эш өөрүү көдүрер, мурнакчының сөзү—муң-мунну өөредир деп чүве бо-дур. Ындыглар бисте район бүрүзүнде хөй, олар ам-даа көвүдээр, бистиң бо чарыжывыска боттарының үлүг-хуузун ам-даа киирерлер.

Областың көдээ ажыл-агыйынга сөөлгү үеде болгулаан улуг болуушкуннар — мурнакчы малчыннарның хөй санныг хүрээлениниң өскени, механизастаттынган хойжу бригадаларны тургусканы, мал ажылының продуктуларын будүрерин болгаш күрүнеге садарын улам ыңай көвүдеткени, чаа совхозтарның тургустунганы малчыннарның культурлуг амыдыралын эжижидеринге база бир бурунгаар базымны биске берген. Ындыг болганда колхоз төвүнден ыракта чурттап турар хойжу азы фермада малчын бүрүзү культурлуг чурттталга дээш чарышка идепкелиг киржир ужурлуг. Колхозтарда, совхозтарда партия, совет организацияларының деткимчези-биле херээженнер чөвүлелдери, ооң активчилери малчыннар ортузунга бо чарыштың негелделерин таныштырар, ооң күүселдезин хынаарын чурумчудар ужурлуг.

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш область Совединиң күүсекчи комитеди «Колхозчу араттарның, совхозтар ажылчыннарының бажыңнарынга эң эки амыдырал-чурттталга дээш» социалистиг чарыштың түннелдери база областың колхозтарында болгаш совхозтарында чурттталга бажыңнарының, культура-амыдыралдың тудугларының бо чылдың беш айларында күүселдезиниң дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, тускай доктаалды хүлээп алган. Колхозтар болгаш совхозтар төптериниң чаагайжыдылгазы дээш чарышка тиилекчилер болган Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозун, Каа-Хем районнуң Ленин аттыг, Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозтарын областың Хүндүлел самбыразынга киирген. Культурага болгаш амыдырал-чурттталгага үлегерлиг көргүзүглери дээш колхозчуларга болгаш совхозтар ажылчыннарынга шилчиир Вымпелдерни тургузарын колхозтар удуртукчуларынга болгаш совхозтар директорларынга СЭКП обкому болгаш облкүүском сүмелээн.

Совет кижилерниң хүн бүрү өзүп турар материалдыг негелделерин эң эки хандырар, чоннуң культуразын чаагайжыдар айтырыг бистиң партия болгаш чазаавыстың кол сорулгаларының бирээзи болур. Ынчангаш Тываның суур бүрүзүн чаагайжыдарынче, ооң ээзи — ажыл-ишчи кижилерни культурлуг амыдыралдың чаңчылдарынга кижизидериниче, оларның негелделерин соксаал чокка хандырарынче угланган арга-хемчеглерни алыры СЭКП-ниң XXII съездизинге бистиң төлептиг ужуражылгавыс, культура-амыдыралга улуг чедиишкинивис болур.

Бузулбас найырал болгаш акы-дуңма кады ажылдажылга
Совет-көрей кады кылган дыңнадыг

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чалаанын ёзугаар Көрейниң Күш-ажылчы партиязының ТК даргазы, КУДР-ниң Министрлер Кабинединиң даргазы Ким Ир Сен баштаан Көрей Улус-Демократтыг Республиканың партия-чазак төлээлери июньның 29-тан июль 10-га чедир Совет Эвилелинге найыралдың аян-чоруун кылып чораан.

Төлээлериң чоруп турганының үезинде ийи чурттарның партияларының болгаш чазактарының удуртукчуларының аразынга чугаалажыышкыннар Москвага болган. Ол чугаалажыышкыннарга совет таладан Н. С. Хрущев, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин болгаш партияның база күрүнеиң өске-даа ажылдакчылары; көрей таладан — Ким Ир Сен болгаш төлээлериң кежигүннери киришкен.

Чугаалашкан бүгү айтырыглар талазы-биле үзел-бодалдарның чаңгыс эптиин болгаш ССРЭ-ниң база КУДР-ниң аразында эвилелдиң бузулбас быжын ол чугаалажыышкыннар база катап бадыткаан, олар социалистиг интернационализмниң, бот-бодунга дузалажылганың болгаш дең эргениң чайгылыш чок принциптеринге үндезилеттинген.

Ийи чурттарның улустарының үндезин эрге-ажыктарынга бүрүн тааржып база Ыраккы Чөөн чүкке тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга дузалап, ССРЭ биле КУДР-ниң аразында чедиишкиннг хөгжүп турар бүгү талалыг харылзааларны болгаш сырый кады ажылдажылганы улам ыңай калбартырынче чаңгыс эп-сеткилдиг чүткүлүн ийи талалар база катап бадыткааннар.

КУДР-ниң улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдеринге Совет Эвилели техниктиг дуза көргүзер дугайында дугуржулгага ат салдынган, дугуржулга-биле көрдүнген техниктиг дуза көргүзер талазы-биле совет организацияларның чарыгдалдарын төлээринге чиигелделиг негелделер-биле узун хуусаалыг чээлини ССРЭ-ниң чазаа КУДР-ге тывыскан. КУДР-ниң химия үлетпүрүн хөгжүдеринге хереглээр чамдык бараанларны 1962—1965 чылдарда КУДР-ге ССРЭ-ден немей бээриниң дугайында дугуржулгага база ат салдынган.

Көрейни тайбың каттыштырары хамыктың мурнунда көрей улустуң бодунуң херээ болур болгаш ниити көрей айтырыгларны таарыштырары чүгле Соңгу болгаш Мурнуу Көрейниң төлээлекчилериниң аразынга чугаалажыышкыннарның аргазы-биле болдунар дээрзин Совет Эвилели болгаш КУДР санап турар. Мурнуу болгаш Соңгу Көрейниң конфедерациязын тургузар дугайында КУДР-ниң чазааның саналыш совет тала улуг ужур-дузалыг деп санап турар.

Мурнуу Көрейниң девискээринден америк шериглерни үндүрер дугайында көрей улустуң чөптүг негелдезин Совет Эвилели шиитпирлии-биле деткип турар. Америк империалистер Мурнуу Көрейни эжелеп турар чорук көрей айтырыгны тайбың таарыштырарының оруунда ам кол моондак болуп турар.

Бүгү көрей чартык ортулукка колонизаторжу ёзучурумнарны нептередир дугайында америк империалистерниң болгаш оларның чалчаларының бодалдары буступ дүшкен. ССРЭ биле КУДР-ниң аразында акыдуңма эп-сеткил каттыштырылгазы, социалистиг лагерьниң каттышкан күштери, өске кандыг-даа социалистиг чурт-биле бир дөмей, империалистиг агрессорларның талазындан болур халдаашкыннардан КУДР-ни бүзүрелдии-биле камгалап турар.

Ийи чурттарның аразында найыралдыг харылзааларны улам ыңай хөгжүдер болгаш быжыглаар, Ыраккы Чөөн чүкке болгаш бүгү делегейге тайбыңны база айыыл чок чорукту деткиир болгаш быжыглаар сорулга-биле найырал, кады ажылдажылга болгаш боттарынга дузаламчы дугайында ССРЭ биле КУДР боттарының аразынга керээ чарган.

Делегейниң социалистиг системазы улуг көдүрлүүшкүнде туруп турар деп ийи талалар демдеглээн. Социалистиг чурттарның улус ажыл-агыйы шапкын темпилер-биле хөгжүп турар.

Көрей тала ССРЭ-ниң тайбынга ынакшылдыг политиказын бүрүү-биле деткип турарын илереткен болгаш Германия-биле тайбыңның керээзин чарар, аңаа үндезилээш Барыын Берлин дугайында айтырыгны таарыштырар дугайында айтырыг талазы-биле, а ол ышкаш Венага ужуражыышкыннарның үезинде Н. С. Хрущевтуң база Д. Кеннединиң чугаалашкан өске-даа айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң туружунга КУДР байыр чедирип, деткип турарын медеглээн. Делегейниң өйү келген айтырыгларын, хамыктың мурнунда чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринин, тайбынга ынакшылдыг күрүнелериниң бот-тускайлан болгаш хамаарышпас чоруунга удур империалистиг күрүнелериниң чимзениишкиннерин соксадырының айтырыгларын шиитпирлээринге улам ыңайгы күзениишкиннериниң эргежок чугулазын талалар демдеглээн.

Америк империалистерниң чимзениишкиннери-биле тургустунган СЕАТО дээр шериг-политиктиг блоктуң ажыл-чорудулгазы тайбыңның хереңге улуг кыжаныг болуп турар, ол болза Мурнуу-Чөөн Азияга империалистиг агрессияның чепсээ-дир. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң Кыдат Улус Республикага хамаарыштыр чорудуп турар хоралыг политиказын ССРЭ болгаш КУДР шиитпирлии-биле буруу шаап турар. Тайбынның хереңге аар уржуктарны чедирип болгу дег ол агрессчи политикадан АКШ ойталаан турар дугайында КУР-нуң негелделерин ССРЭ болгаш КУДР бүрүү-биле деткип турар. Америк шериглер Японияны эжелеп турарын болгаш АКШ-тың база Японияның чагырыкчы бөлүктериниң кожа-хелбэз күрүнелерге удурланган шериг сүлчээлерин ССРЭ болгаш КУДР херекке албайн барып шыдавас.

Төлээлериң Москвага чоруп турганының үезинде СЭКП-ниң болгаш Көрейниң Күш-ажылчы партиязының ажыл-чорудулгазының, оларның аразында харылзаа байдалдарының айтырыгларының талазы-биле, а ол ышкаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң айтырыгларының талазы-биле санал-оналдар солчуушкуну болган. СЭКП-ниң болгаш ККАП-ниң удуртукчулары чугаалашкан бүгү айтырыглар талазы-биле чаңгыс аай үзел-бодалдыг болуп турар. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының 1960 чылда Москвага болган Чөвүлел хуралының түннелинде акы-дуңма партиялар, бүгү социалистиг лагерь марксизм-ленинизмниң болгаш социалистиг интернационализмниң тугунун адаабиле улам сырый каттышканын, делегейниң ажылчын шимчээшкининиң эп-сеткил каттыштырылгазы быжыйканын ийи талалар сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп турар.

СЭКП болза бүгү-ниити хүлээп көрген делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң авангардазы болуп турар деп Көрейниң Күш-ажылчы партиязы кеззеде санап келген болгаш санап турар. СЭКП болгаш ККАП социалистиг лагерьниң чурттарының чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын улам ыңай быжыглаары дээш, марксизм-ленинизмниң чайгылыш чок үндезининге делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң дайынчы чаңгыс эви дээш шиитпирлиг демисежирин болгаш боттарының чурттарының ажылчы чоннарын интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазының ёзузунга доктаамал кижизидерин боттарының кол сорулгазы кылдыр санап турар. Олар ревизионизмнин, догматизмнин, чондан башкаланыксаар чоруктун, социалистиг интернационализмниң принциптеринден ойталаксаар чоруктун кандыг-даа илереешкиннеринге хамаарыштыр ленинчи ёзу-биле моон соңгаар-даа эптеш чок болур.

Дыңнадыгга СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ККАП ТК Даргазы, КУДР-ниң Министрлер Кабинединиң даргазы Ким Ир Сен ат салганнар.

(СЭТА).

ЧЕДИ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫ ТУДУГЛАРЫНДА
СЭКП-ниң съездизинге

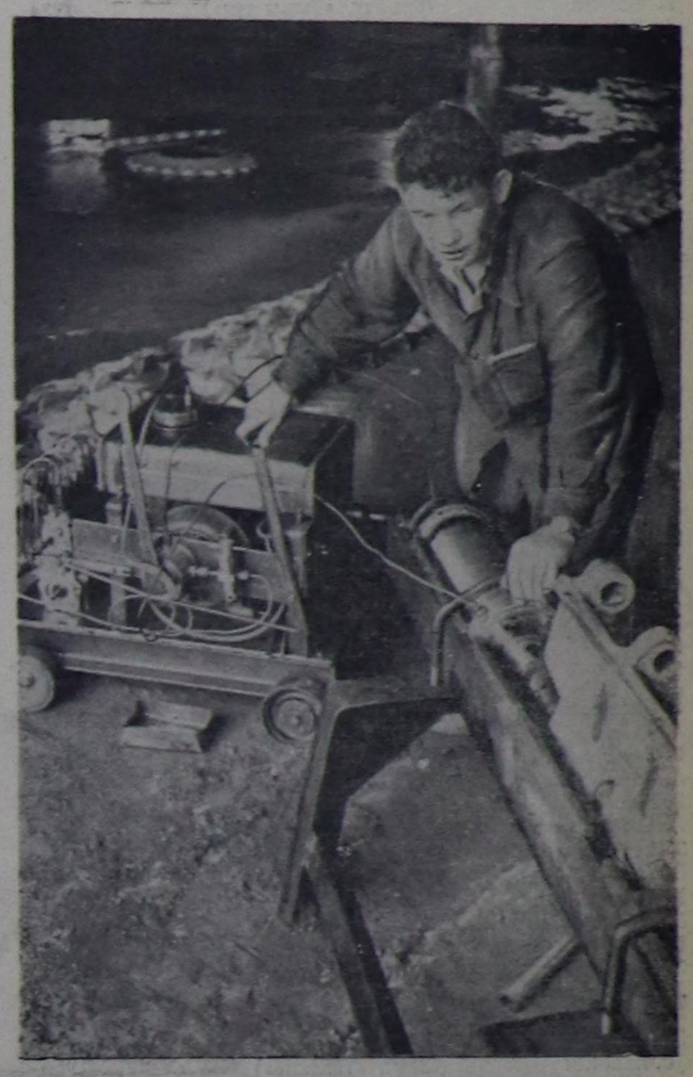

ПЕРМЬ ОБЛАСТЬ. Воткино ГЭС-тиң тудугжулары СЭКП-ниң XXII съездизин төлептиг уткуурунга белеткеп турар. Кама хемниң унун октябрь 17-ге чедир үениң дургузунда дугаарын болгаш чылдың төнчүзүнде ийи агрегаттарны ажыглалга киирерин олар хүлээнген. Ол хүлээлгениң күүсеттинериниге рационализаторлар дузалап турар. Тудугнуң аргаларын дүргедириниге болгаш ажылдарны механизастаарынга улуг салыышкынны олар киргген.

Эрткен чылын трактор парыгының слесары Н. М. Гусев боду болгаш парктың начальниги И. Ф. Резников, слесарь-электрик М. Г. Соболев болгаш механик Г. Н. Соломенников олар кады ажылдап тургаш, хол-биле кылыр күш-ажылды солаан механизмнерни болгаш таарыштырылгаларны сайзыраңгайжыдарынче угланган он саналдарны ажылдап кылган. Биброкатоктун конструкциязын өскерткени, «ФБ-1» фрезаны чаартканы болгаш ону «ДТ-54» деп тракторга таарыштыр кылганы, «С-80» тракторнуң башкарыкчы дугуюн уштур гидравликтиг прессни белеткээни дээн ышкаш ындыг чаа үүлдерни база нептереткен.

Бо чылын П. М. Гусевтиң сес саналдарын боттандырган болгаш элээн хөй камналганы ол берген. Көжүрүп чоруур гидравликтиг тургузулганың шенелдези чедиишкиннг эрткен. Ол чорук күш-ажылдың будүрүкчүлүүн 14—15 катап бедиткен.

ЧУРУКТА: П. М. Гусев гидравликтиг тургузулганың ажылдаарын хайгаарап тур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң эш Ю. Цеденбалга байырлыг чагаазы

Эргим эш Цеденбал!

Моолга социалистиг революцияны боттандырганынга база республиканың улус ажыл-агыйын болгаш культуразын хөгжүдеринге силерниң шылгарангай ачы-хавыяаңар дээш Силерге МАР-ның Социалистиг Күш-ажылының Маадыры деп бедик атты тывысканы-биле база Сухэ-Баторнуң ордени болгаш «Соембо» деп алдын медаль-биле шаннаанын холбаштыр Силерге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң база бодумнуң өмүнээмден изиг байырны чедирип тур мен.

Моол улустуң чаагай чоруунга, тайбыңның болгаш социализмниң эрге-ажыктарынга Силерниң ажыл-чорудулганарга чаа-чаа улуг чедиишкиннерни чүректиң ханызындан Силерге күзеп тур мен, эргим эш Цеденбал.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы
Н. ХРУЩЕВ.

1961 чылдың июль 9.

СВЁКЛАЧЫЛАРДА

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхоз чигир свёклазын 25 га черге чогуур хуусаазында, агротехниктиг чурумнарны барымдаалап олурткан. Олуртулга сөөлүнүң илииртээшкинин, свёкла үнүп өгелээриниң мурнуу чарыында чорудар үлдүредиишкинни болгаш бөк сигеннериң ашталгазын база чоруткан.

Свёкачыларның мурнунга элээн бергедээшкиннер таваржып турган. Свёкла үнүп өгелээри билек ооң чаш сывынга кара курттар тыпты берген. Оларны хораннап узуткаан соонда күштүг хаттың эккелгени довурак-элезин үнүштерни хөме алган. Валентина Чернова баштаан свёкла эвенозунуң кежигүннериниң демниг ажылының соонда свёкла эки үнүп өгелээн болгаш ооң бедии 12—14 см чеде берген.

Азоттуг, калийлиг, фосфорлуг — минералдыг чемишчидилгелер колхозта четчир санныы-биле белеткеттинген.

Мурнакчы районга

Күрүнеге сүт садар талазы-биле алды айларның хүлээлгезин 120 хуу күүсеткен болгаш ниитиниң малының баш санын өстүреринин, малдың чаш төлүн камгалап алырының талазы-биле эки көргүзүглерлиг болган Тожу районнуң төлээлекчилеринге СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун СЭКП обкомунуң секретары эш Анкудинов тыпсып тур.

Фото С. Феоктистовтуу.

Элбек дүжүтке уткуштур

Колхозчу механизаторларда дүжүт ажаап алыышкынынга белеткел ажылы шыпкарылган. Комбайнерлер П. Кабанов, С. Доо, И. Ноговицин, Д. Аракчаа олар «С—4» маркалыг 4 комбайнны, «С—6» деп 5 комбайнны дүжүт ажаалгазынче киреринге бүрүн белеткээш, хамаарышкан бригадаларында чедирген.

№ 1 база 2 хову бригадаларының кукурузачылары Д. Крайник, В. Сат, К. Максиров олар 300 гектар кукуруза шөлүн бедик агротехниктиг деңнелге ажылдап кылган. Кукурузачылар гектар бүрүзүнден 300 центнер ногаан массаны алыры-биле бок үнүштерни аштап, ажаалгазын чорудуп турар.

С. БЫШКАК-ООЛ,
Улуг-Хем район.

КОЛХОЗТА ТУДУГЛАР

СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң шиитпирлерин боттандырбышаан, Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында тудуг бригадалары бо чылдың баштайгы чартыында багай эвес ажылдаан.

1330 дөрбелчин метр ниити шөлдүг 35 чурттталга бажыңнары ажыглалда кирген. Ооң иштинде 25 бажыңнарны фермаларга болгаш малчыннарга туткан.

«Большевик» колхозтуң тудуг бригадазы (бригадири эш Көкей) бо талазы-биле дээре көргүзүглерлиг болганын демдеглээри чөптүг. Олар фермаларга болгаш малчыннарга 18 чурттталга бажыңнарын кылган. Ам 80 бызаага кажааны дооскаш, 100 инек киирер кажааны тудуп турар. Хадыңга тургустунар механизастаттынар хөй бригадазынга улуг кажаа кылырынга база белеткеним турар.

«Искра» болгаш Ленин аттыг колхозтарда бригадалар тудугнуң темпизин дүргедедир, шынарын эжижидер дээш улам чүткүлдүг ажылдап турар. «Октябрь 30 чылы» болгаш Сталин аттыг колхозтарда чаа школалар тудуу август 1-де доостур.

М. СЕДИП.

Балыкчылар суурунда В. И. Ленинге тураскаал

ОХОТСК. (СЭТА). Булгин деп эрте-бурунгу балыкчы суурга В. И. Ленинге тураскаалды байырлалдыг байдалга ажыткан. Бедии ийи метр чартык тураскаалды колхоз клубунуң чанында сесерликте тургускан. Пионерлер тураскаалды долгандыр чечектер тарып олуртканнар.

Москвада делегейниң ийиги кинофестивалының ажыттынганы

МОСКВА. (СЭТА). Сөөлгү ийи чылдарның дургузунда Москва ийи удаа кинонуң найысылалы болуп турар.

Июль 9-та Спорт Ордузу хөй мун кижи кирер кино залы болу берген. «Кино уран чүүлүнүң гуманизми дээш, улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш!» дээн фестивальдың кол идеязын сцена кырында алды дылдырда бижээш аскан.

Байырлал шинчи киир шимеп каан улуг сценада — делегейниң бүгү-ле диптериниң хөй санныг кино ажылдакчылары, Москваның хөй-ниитизиниң төлээлекчилери.

Фестивальды ажыдарынга эштер Л. И. Брежнев, Ф. Р. Козлов, А. И. Микоян, Д. С. Полянский, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, В. В. Гришин олар чедип келирге чыылганнар чылыы-биле утказаннар. Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-зының бирги секретары Т. Живков, Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү болгаш ТК-зының секретары Д. Марошан олар база кежээге киришкеннер.

Делегейниң ийиги кино фестивалынга тураскаатқан байырлыг кежээни фестивальдың жюризиниң даргазы режиссер С. И. Юткевич ажыткан.

Москвада делегейниң ийиги фестивалында 51 чурттар болгаш улустар аразының үш организациялары киржип турарлар деп, С. И. Юткевич чугаалаан.

С. И. Юткевич ССРЭ-ниң культура министри Е. А. Фурцевага сөс берген. Фестивальдың аалчыларынга болгаш ону деткип турар бүгү-ле кижилерге шын сеткили-биле өөрүп четтиргенин ол илереткен.

Кино дээрге үениң улуг чыл демдеглеп-дир, бир эвес пленкада тырттырып каан хүн бүрүнүң болуушкуннарын хайгаарап көөр болзувусса, улустарның амыдыралының болгаш салым-чолунуң дугайында сагыш-сеткилди хайныктырып кепир тоожулал бистиң карактарывыска көстүп эртип турар деп Е. А. Фурцева чугаалаан.

Москвада делегейниң ийиги кинофестивалының киржикчилеринге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Никита Сергеевич Хрущевтуң чоруткан байырлыг чагаазын Совет чазактың даасканы-биле Е. А. Фурцева номчаан.

Москооркүүском даргазы Н. И. Бобровников ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Совединиң өмүнээзинден фестивальдың аалчыларынга байыр чедирбишаан, делегейниң кино уран чүүлүнүң чогаадыкчы көрүлдезин эрттиреринге улуг чедиишкиннерлиг болурун оларга күзээн.

Кинопродюсерлериниң ниитилелиниң делегей федерациязының өмүнээзинден ооң президентизи А. Уоткинс чүве чугаалааш, ол улуг фестивальдың чедиишкиниг болурун күзээн.

Тургустунып келген чаңчылды ёзугаар, байырлалдың тугун көдүрер эргени эрткен фестивальдың тиилекчилеринге—совет актёр болгаш режиссер С. Бондарчукка болгаш вьетнам кино-артист Нгок Ланга тывыскан.

Москвада делегейниң ийиги кинофестивалы ажыттынган. Баштайгы кежээ көрүкчүлер «Сылдыстарже баштайгы чоруушкун» деп совет документалдыг фильмни көргеннер. Ол фильм Ю. Гагариниң чорааны «Восток» деп октаргай кораблиниң ужуудушкунунуң дугайын чугаалап турар.

ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫ

СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң доктаалын ёзугаар, 1961 чылдың бирги чартыының түннелдеринде партия обкомунуң болгаш облкүүскомнуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан мооң адааңда мурнакчы малчыннарны „Шын“ болгаш „Тувинская правда“ солуннарның Хүндүлел самбыразынга киирер

Колхозтарның мурнакчы саанчылары

		I инектен-не салган сүт (кг-биле)
Г. Блинова	(Каа-Хем, «Кызыл тук»)	1224
А. Пермякова	(Бии-Хем, «Кызыл тараачын»)	1197
А. Кузьмина	(Бии-Хем, «Кызыл тараачын»)	1118
А. Сундуй	(Бии-Хем, «Кызыл тараачын»)	1118
А. Дюбина	(Бии-Хем, «Кызыл тараачын»)	1115
Н. Попова	(Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»)	1087
М. Бичии-уруг	(Бии-Хем, «Кызыл тараачын»)	1055
М. Тумакай	(Каа-Хем, «Кызыл тук»)	1050
Е. Чупранова	(Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»)	973
Т. Санчат	(Таңды, «Совет Россия»)	972
Л. Кажың	(Каа-Хем. «Октябрь 30 чылы)	968
Р. Юрьева	(Каа-Хем, «Коммунизмче орук»)	960
В. Клепикова	(Таңды, «Совет Россия»)	948
А. Сарыг-оол	(Бии-Хем, «Кызыл тараачын»)	940
С. Кен-ыс	(Улуг-Хем, «Куш-ажылдың хостуу»)	934
Е. Серет-оол	(Бии-Хем, «Кызыл тараачын»)	918
М. Салчак	(Бии-Хем, «Кызыл тараачын»)	917
В. Чанзынат	(Бии-Хем, «Кызыл тараачын»)	855
Г. Арсарыг	(Бии-Хем, «Кызыл тараачын»)	828
Е. Карлова	(Бии-Хем, «Искра»)	806
И. Кирюшкина	(Бии-Хем, «Искра»)	801
СОВХОЗТАРНЫҢ МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАРЫ		
В. Чащина	(Таңды, «Элегес»)	1414
М. Гоголева	(Таңды, «Межегей»),	1404
О. Бичелмаа	(Таңды, «Элегес»)	1352
М. Хроменко	(Таңды, «Межегей»)	1345
Н. Чеботаева	(Таңды, «Межегей»)	1319
З. Вейрам	(Таңды, «Межегей»)	1248
М. Катаева	(Таңды, «Межегей»)	1210
К. Паршнева	(Таңды, «Межегей»)	1183
А. Вейрам	(Таңды, «Межегей»)	1182
В. Бородулина	(Таңды. «Элегес»)	1167
А. Бойко	(Таңды, «Элегес»)	1100
З. Кыргыс	(Таңды, «Элегес»)	1085
Л. Черниговцева	(Таңды, «Межегей»)	1083
З. Никифорова	(Таңды, «Межегей»)	1060
В. Козлова	(Таңды, «Межегей»)	998
Х. Тыртык	(Бии-Хем, «Өөк»)	968
Е. Седен	(Бии-Хем, «Өөк»)	962
О. Кара-ыс	(Таңды, «Межегей»)	950
З. Карташева	(Таңды, «Межегей»)	942
Л. Чигвинцева	(Таңды, «Межегей»)	931
М. Нару	(Таңды, «Межегей»)	920
М. Ханды	(Таңды, «Элегес»)	900
О. Анай-Кек	(Таңды, «Тиилелге»)	890

Колхозтарның хөй хураган алган мурнакчы хойжулары

		100 хойга онааштыр алган хураган
О. Танзырын	(Таңды, Сталин аттыг)	112
М. Делгер	(Өвүр, «Коммунизмче орук»)	112
О. Арбытай	(Таңды, Сталин аттыг)	107
О. Минзек	(Таңды, Сталин аттыг)	105
М. Балчыр	(Чөөн-Хемчик, «Большевик»)	103
К. Күске	(Улуг-Хем. Жданов аттыг)	103
К. Тере-Пиши	(Эрзин, «Коммунизмче орук»)	103
П. Хаин-оол	(Өвүр, «Коммунизмче орук»)	103
О. Чуннай	(Эрзин, «Мөрен»)	102
С. Ногаачы	(Тес-Хем, «Ак-Эрик»)	101
М. Хертек	(Бай-Тайга, «Кара-Хөл»)	101
О. Байырты	(Чөөн-Хемчик, Ленин аттыг)	100
К. Байлак	(Чөөн-Хемчик, «Октябрь 30 чылы»)	100
К. Эмир-оол	(Чөөн-Хемчик, «Октябрь 30 чылы»)	100
Х. Достак	(Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»)	100
М. Дыртык	(Өвүр, «Коммунизмче орук»)	100
Х. Хайлың-оол	(Өвүр, «Коммунизмче орук»)	100
М. Сүсүгбей	(Чөөн-Хемчик, Ленин аттыг)	100
О. Намдан	(Эрзин, «Мөрен»)	100
Х. Кызыл-оол	(Улуг-Хем, «Чодураа»)	100
К. Ханды	(Улуг-Хем, «Чодураа»)	100
О. Сотпай-оол	(Барыын-Хемчик, «Большевик»)	100
К. Картышка	(Өвүр, «Кызыл тук»)	100
Б. Серээ	(Эрзин, «Чаа орук»)	100
Б. Доржу	(Эрзин, «Кызыл сылдыс»)	100
Д. Балчыр	(Эрзин, «Кызыл сылдыс»)	100
Ч. Дойнур	(Тес-Хем, Ленин аттыг)	100
С. Балчар	(Тес-Хем, «Ак-Эрик»)	100
Д. Севилбаа	(Тес-Хем, «Ак-Эрик»)	100
Б. Сырат	(Тес-Хем, «Чодураа»)	100
С. Ортун-оол	(Бии-Хем. «Кызыл тараачын»)	100
В. Биче-оол	(Бии-Хем. «Кызыл тараачын»)	100
С. Кара-оол	(Бай-Тайга, «Малчын»)	100
А. Иргит	(Бай-Тайга, «Малчын»)	100
СОВХОЗТАРНЫҢ МУРНАКЧЫ ХОЙЖУЛАРЫ		
И. Доржу	(Бай-Тайга, «Тээли»)	121
С. Кандан	(Бай-Тайга, «Тээли»)	112
О. Шылырап	(Таңды, «Межегей»)	111
С. Сундуй	(Чөөн-Хемчик, «Чыраа-Бажы»)	106
С. Сотпа	(Барыын-Хемчик, «Барлык»)	104
О. Шойлаа	(Таңды, «Тиилелге»)	101
О. Кодур-оол	(Чөөн-Хемчик, «Сүт-Хөл»)	100
Д. Белек	(Чөөн-Хемчик, «Сүт-Хөл»)	100
Х. Дармаа	(Бай-Тайга, «Тээли»)	100
Д. Седен	(Чөөн-Хемчик, «Чыраа-Бажы»)	100
М. Сайын	(Барыын-Хемчик, «Шекпээр»)	90

Колхозтарның хой санындан хөй дүк алган мурнакчы хойжулары

			Кыргаан дүк (кг-биле)
Д. Бюрбюжал	(Өвүр, «Торгалыг»)	ирт	3,7
К. Санчат-оол	(Өвүр, «Торгалыг»)	ирт	3,5
О. Болат-оол	(Тес-Хем, «Чодураа»)	хой	3,5
Т. Хүлер-оол	(Тес-Хем, «Чодураа»)	хой	3.49
С. Доржу	(Бай-Тайга, «Малчын»)	ирт	3,4
Д. Санчат-оол	(Тес-Хем, «Чодураа»	хой	3,1
К. Комбу	(Бай-Тайга, «Кара-Хөл»)	ирт	3,1
К. Темир-оол	(Улуг-Хем, «Куш-ажылдың хостуу»)	хой	3,0
Д. Даш-оол	(Бии-Хем, «Искра»)	хой	3,0
Н. Болат	(Эрзин, «Мөрен»)	ирт	2,9
М. Ондар-оол	(Өвүр, «Коммунизмче орук»	ирт	2,8
С. Кончукай	(Өвүр, «Коммунизмче орук»	ирт	2,7
Б. Дамба	(Каа-Хем, «Совет Тыва»)	ирт	2,7
К. Маскыр-оол	(Улуг-Хем. Жданов аттыг)	ирт	2,6
И. Хажыт	(Каа-Хем, «Совет Тыва»)	ирт	2,5
О. Долума	(Өвүр, «Кызыл тук»)	ирт	2,5
Д. Дуван-оол	(Бии-Хем, «Искра»)	ирт	2,5

Совхозтарның хой санындан хөй дүк алган мурнакчы хойжулары

		Быжыглаан хой саны	Кыргаан дүк (кг-биле)
М. Сюрюн	(Бии-Хем, «Өөк»)	600	4,9
К. Сендажы	(Бии-Хем, «Өөк»)	600	4,0
М. Шой-Сюрюн	(Таңды, «Элегес»)	600	4,0
М. Чимит-оол	(Улуг-Хем, «Найырал»)	412	3,5
Х. Дизигир	(Улуг-Хем, «Найырал»)	415	3,5
И. Карбы	(Бии-Хем, «Өөк»	650	3,3
Б. Саян	(Барыын-Хемчик, «Барлык»)	357	3,2
К. Шилин	(Улуг-Хем, «Найырал»)	314	3,2
Д. Седен	(Чөөн-Хемчик, «Чыраа-Бажы»)	330	3,0
О. Лама	(Чөөн-Хемчик, «Сүт-Хөл»)	381	2,9

Мурнакчы бызаа ажаакчылары

А. Блинова—Улуг-Хем районда «Куш-ажылдың хостуу» колхоз. 75 бызааның хонукта ортумак деңзи немелдези 830 грамм болган.

М. Кибардина—Каа-Хем районда «Ленинчи орук» колхоз. Бызааларның 96 хуузун камгалап алган болгаш хонукта ортумак деңзи немелдези 674 грамм.

П. Братчикова—Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхоз. 51 бызааның хонукта ортумак деңзи немелдези 610 грамм.

Х. Бичии-кыс—Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунда. Бызааларны 100 хуу камгалап алган болгаш хонукта ортумак деңзи немелдези 554 грамм.

К. Дүктүг-уруг—«Барлык» совхоз. 74 бызааның хонукта ортумак деңзи немелдези 600 грамм.

Л. Марченкова—«Өөк» совхоз. 60 бызааның хонукта ортумак деңзи немелдези 700 грамм.

С. Черниговцева—«Межегей» совхоз. 75 бызааның хонукта ортумак деңзи немелдези 750 грамм.

Мурнакчы кадарчылар

О. Ондар—Улуг-Хем районда Жданов аттыг колхоз. 77 бызааны менди алган.

Х. Балдай-оол—Өвүр районда «Кызыл тук» колхоз. 80 инектиң бызааларын бүрүн алган.

К. Очур-оол—Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхоз. 80 инектиң бызааларын бүрүн камгалап алган.

ОДАРЛАДЫП СЕМИРТИР МЫЙЫСТЫГ БОДА МАЛДЫҢ КАДАРЧЫЛАРЫ

Г. Басов—Таңды районда «Совет Россия» колхоз. Хонукта ортумак деңзи немелдези 1200 грамм.

Н. Сат—Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхоз. Хонукта ортумак деңзи немелдези 1030 грамм.

А. Аланды—Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхоз. 130 баш инектиң хонукта ортумак деңзи немелдези 1000 грамм.

О. Кегел-оол — Таңды районда Сталин аттыг колхоз. 78 баш инектиң хонукта ортумак деңзи немелдези 910 грамм.

Х. Дажы—Эрзин районда «Кызыл сылдыс» колхоз. 82 баш инектиң хонукта ортумак деңзи немелдези 900 грамм.

С. Чыдыг-оол—Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхоз. 90 баш инектиң хонукта ортумак деңзи немелдези 780 грамм.

И. Халба—Каа-Хем районда «Тиилелге» колхоз. 240 баш инектиң хонукта ортумак деңзи немелдези 750 грамм.

СОВХОЗТАРНЫҢ МУРНАКЧЫ КАДАРЧЫЛАРЫ

О. Чадамба—«Межегей» совхозтуң кадарчызы, 133 баш аныяк инектерни одарладып, хонукта ортумак деңзи немелдезин 890 грамм чедирген.

М. Хуна—«Чыраа-Бажы» совхозта кадарчы. Кадарып турар 124 инектеринден 100 хуу бызаа алган.

Т. Хуурак—«УТКА 25 чылы» совхоз. 800 баш ирттиң бирээзинин-не ортумак дириг деңзизи 57,5 кг, ооң иштинде 499 иртти ортумактан өрү күштүг кылдыр күрүнеге дужааган.

МУРНАКЧЫ ЧЫЛГЫЧЫЛАР

Н. Ыйма—Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң чылгычызы. 100 беден 98 кулун алган.

С. Херел—«Шекпээр» совхозтуң чылгычызы. 185 беден 176 кулун алган азы 100 беге 95 кулун онаажыр.

Мурнакчы хаван ажаакчылары

Н. Баранова—Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунда хаван ажаакчызы. Чартык чылда кол төрүүр хаван бүрүзүнден 9,5, дуңгуш хавандан 6,5 хаван оолдарын алган.

И. Афанасьева—Улуг-Хем районда «Куш-ажылдың хостуу» колхоз. Кол төрүүр хаван бүрүзүнден 9, дуңгуш хаван бүрүзүнден 6 хаван оолдарын алган.

Е. Ильина—«УТКА 25 чылы» совхоз, 25 кол төрүүр хаванның бирээзинге онааштыр ортумаа-биле 7,8 хаван оолдарын алган.

Л. Рыбкин.—«Кызыл партизан» совхоз. Ажаап турар бөлүк хаваннарының бирээзинден-не хонукта 579 грамм деңзи немелдезин алган.

Х. Ондар—«Сүт-Хөл» совхоз. 48 дуңгуш хаваннарның бирээзиннене 9 хаван оолдарын алган.

СОВХОЗТАРНЫҢ МУРНАКЧЫ КУШ АЖААКЧЫЛАРЫ

О. Гаврилова—«Өөк» совхозта куш ажаакчызы. 95 мың планныг турган, 103 мың өдүрек чуургаларын алган, азы бир өдүрекке-ле 60 чуурга онаажыр.

Н. Безликин—«Элегес» совхоз. Күрүнеге чуургалар дужаарының планын 200 хуу күүсеткен.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИР!

Бо Хүндүлел самбырада кирип турар болгаш өскедаа мурнакчылар малдың баш санын өстүрер, мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының херээнге боттарының улуг салыышкынын киргеннер. Оларның могаг чок куш-ажылы-биле чедип алган түннелдери бистиң кижи бүрүзүн өөртүп турар болгаш олар ышкаш ажылдаарынче кыйгырып турар.

Ам чылдың ийиги чартыы эгелээн. СЭКП ТК-га, Совет чазакка болгаш Никита Сергеевич Хрущевка берген сөзүүстү ээлеп, Коммунистиг партияның XXII съездизинге куш-ажылчы белектерлиг ужуражырывысты шиитпирлээр үе ол. Борта ажыл-агый бүрүзү, мал ажылдакчызы бүрүзү мурнакчыларга деңнежир дээш эрес-шудургуу демисежир болза, бистиң ниити чедиишкинивис ам хандыртынар. Ынчангаш, хожудап турарлар мурнакчыларга деңнежир дээш бүгү арга-хемчегни алыры, а мурнакчыларның талазындан хожудап турар эш-өөрүнге дузалап, оларны боттарының деңнелинге чедир өрү тыртары чугула.

Мурнакчыларның деңнелинге чедип тургаш, оларның хүрээлеңин улам калбартыылы, областың малчыннарының социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде бүрүн күүседирин хандыраалыңар!

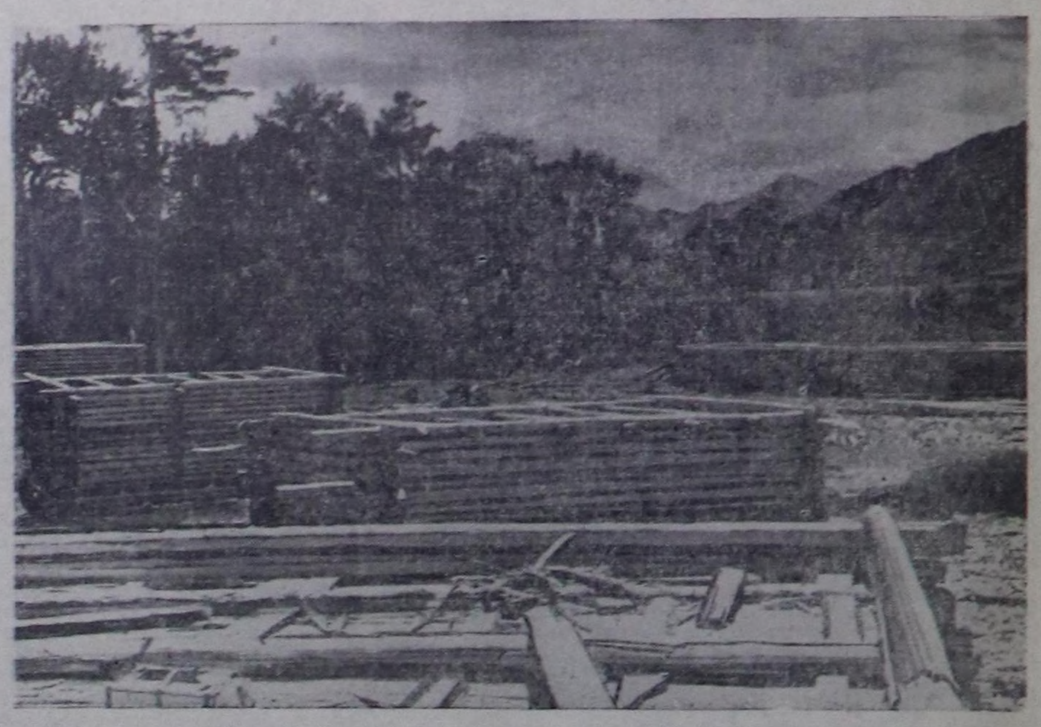

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң Улаатайда Моңгуш Дыртык удуртқан хойжу бригаданың кежигүннери болгаш Хандагайты суурнуң хөй-ниитизи бир воскресеньеде шеф ажылы кылгаш чуртталга бажыңнарының, хой кажааларының ханаларын туткан.

Чурукта: чаа тудуп турар чуртталга бажыңнарының ханаларын салып турары. Фото В. Лутковтуу.

ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫНЫҢ ДУЗАЛАКЧЫЗЫ

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» көдээ ажыл-агый артелинде партия болгаш комсомол организацияларының хана парлалгазы бодунуң ажылын сөөлгү үелерде ээлээн экижиткен. Ында ай санында үнүп турар «Бурунгаар» деп хана солун болгаш «Крокодил Чодураада чоруп тур» деп шоодуглуг хана солун колхозтуң янзы-бүрү ажыл-агый адырларында мурнакчы ажылдап турар малчыннарның, тараажыларның, тудугжуларның болгаш өскелернин-даа ажылының мурнакчы арга-дуржулгазын нептередиринге, колхозтуң ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдеринге, ажылда четпестерни илередиринге партия, комсомол организацияларынга, колхоз баштаар черинге чидиг чепсек болуп турар.

Партия әге организациязы (секретары эш Дүмбүү) хана парлалгазының политиктиг ужур-дузазын үнелеп көрбүшаан, ооң ажылынга хүн бүрүнүң удуртулгазын болгаш хыналдазын тургузуп келген. Хана солуннуң болгаш «Крокодилдиң» редколлегиязында ажылдап турар эштер Сундуй Эртине, Кыргыс Шактар-оол, Каадыр-оол, Базыр-оол Тюлюш олар хана солуннарны өй-шаанда үндүрүп, ында бижиттинип турар материалдарның шынарын әкижидип турар.

«Бурунгаарның» сөөлгү үнген бир дугаарында көдээ ажыл-агый артелинде ажыл-агыйжы болгаш политиктиг амыдыралдың амгы үеде канчаар чоруп турарын бижээн. Ол-ла солунда колхоз бүдүрүлгезинин мурнакчыларының ажылының дуржулгазын база чыыткан. Чижээ, колхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи коммунист Ховалыг Кызыл-оолдуң бодунда быжыглаттынган хойларны шагның кайы-даа үезинде ажаап, кадагалаарының болгаш одарладып семиртириниң талазы-биле кызымаккай ажылдап турарын айыткан. Эрткен кыжын ооң хойлары эки деңгилделиг кыштаан, чаңгыс-даа баш мал хораваан. Төрээн 358 хойларындан 360 хураганнарны хойжу Ховалыг бүрүнү-биле камгалап алган болгаш доруктуруп өстүрген. Чайгы кыргылдада бир хойдан ортумаа-биле 2 кг дүктү кыргып алган.

СЭКП-нин XXII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш колхозтуң хаван ажаакчылары аныяк кыстар Ондар Кан-кыс болгаш Тоорук Шура олар идепкейлиг ажылдап турар, оларны хана солунда база айыткан. Олар чаа төрүттүнген 112 баш хаван оолдарын камгалап, доруктуруп өстүргеннер. Ооңбиле чергелештир, аныяк ажаакчылар чылдың төнчүзүнге чедир 520 баш хаван оолдарын доруктуруп өстүрерин хүлээнгеннер.

Кукуруза звенозунуң удуртукчузу Донгак Крайник бодунга быжыглаан 200 гектар кукуруза шөлүнге кукуруза олуртулгазын чогуур үезинде бедик агротехниктиг деңнелге эртирген. Ол бо чылын бир гектарданна кукурузаның 350 центнер ногаан массазын алырын хүлээнген. Олуртунган кукурузаның үнүжү эки, ооң чайгы ажаалгазынче звенонуң кежигүннери кичээнгейни салып турарын ук хана солунда мактап бижээн.

Колхозка куш-ажылдың сагылгачурумун болгаш хөй-ниитиниң чурумун быжыглаарынга «Крокодил» ажыктыг рольду ойнап турар. «Крокодилдиң» июнь айның баштайгы чартыында үнген дугаарында колхозтуң ажылында чамдык четпестерни өй-шаанда шыны-биле илереткен. Куш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң үрекчилерин шоодуглуг чуруктар-биле чурувушаан, ооң адааңга уран-чечен сөстер-биле оларны шүгүмчүлеп бижээн. Куш-ажылдың чурумун үреп, ажылынга ээ-харыысалга чок, арагалап турган, № 2 хову-трактор бригадазының бригадири Иван Бучукайны дорт болгаш чидиг сөстер-биле шыңгыы сагындырган. Бучукай дургайында шыныг шүгүмчүлелди колхоз баштаар черинге чугаалашкаш, Бучукайга шыңгыы сагындырыгны берген.

Часкы тарылганың ажылдары доозулганынын соонда, № 1 хову-трактор бригадазында (бригадири эш М. Намчал-оол) янзы-бүрү тракторлар техника талазы-биле үрелиишкинге таварышкаш, аңаа турып турган, ооң чылдагааны-биле чайгы чер аңдарылгазының ажылы хожудап турарын база шыны-биле шүгүмчүлээн. Ол бригаданың учётчиги Дажы-Төмүр, повары Амбар Роза олар ниитиниң чемненилгезинге хереглээри-биле үндүрүп алганы аъш-чем продуктуларын боттарының хуузунда ажыглап турар, ооң дугайында шыныг фактыларны илереткен авторнуң чагаазы база көстүп келген.

Хендергеде чурттап турар колхозчу коммунист Донгак Сагаан ниитиге ажыктыг ажыл кылбайн, хуузунда инектериннен сүт саап алгаш ооң-биле хойтпак хайындырып, РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң чоокта чаа үндүрген Чарлыын үреп турарын шулук-биле:

Чаа үнген Чарлык үрээр
Чаржынчылар көстүп келзе,
Чалданган-даа херек-ле чок —

деп, өй-шаанда шүгүмчүлеп бижээни дыка таарымчалыг болган. Хуузунда арага кылырлар-биле демисел колхозка ооң соонда улам-на күштелген.

Хана солуннуң болгаш «Крокодилдиң» арыннарынга үнгүлээн шүгүмчүлелдиг материалдарны барымдаалааш, партия әге организациязы, Торгалыг көдээ Совет, колхоз баштаар чери болгаш хөй-ниитиниң өске-даа организациялары боттарының шугуму-биле чогуур хемчеглерни үе-шаанда ап турарлар.

М. КАВАА-САРЫГ.

ХӨЙ-НИИТИНИҢ ЧУГУЛА ХЕРЭЭ

«Ниитилелге ажыктыг куш-ажылдан ойталаар болгаш ниитилелге улур маңгыс ёзу-биле амыдырап чоруур кижилер-биле демиселди күштелдирер дугайында» РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1961 чылдың май 4-те үндүрген Чарлыын ажылчы чоннарның ортузунга пропагандалап тайылбырдаарынче угланган ээлээн хемчегларни Кызыл хоорайның партия, совет болгаш хөй-ниити организациялары чоруткан.

Ниитилелге ажыктыг куш-ажылдан ойталаар, хөй-ниитиниң чурумун үрээр кижилер-биле демиселди улам күштелдирер дугайында РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Чарлыын хооркүүскомнуң шагдаа салбырының начальниги эш Кочетков партия әге организацияларының секретарларының болгаш эш-хуузунуң судтарының даргаларының семинарынга номчаан. РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң бо чылдың май 4-те хүлээп алган ол Чарлыын ажылчы чоннарга тайылбырлаары-биле холбаштыр 150 экземпляр материалды ажылдап кылгаш, илеткелчилерге болгаш пропагандистерге үлеп берген.

Ажылчы чоннарның ортузунга масса-политиктиг ажылды улам экижидер болгаш ниитилелге ажыктыг куш-ажылдан ойталаар кижилер-биле демиселди күштелдирер дугайында айтырыгны партия әге организацияларының секретарларының чөвүлел хуралынга чугаалажып көрген. Облкүүскомнуң иштики херектер эргелелинде, суд болгаш прокуратура черлеринде партия организацияларының пропагандистерикин, агитаторларының чөвүлел хуралын СЭКП хооркомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызи чыылдырып, чон ортузунга хоойлу-дүрүм танылылгазын күштелдирер дугайында айтырыгны тургускан.

Ниитилелге ажыктыг куш-ажылдан ойталаар болгаш ниитилелге улур маңгыс ёзу-биле амыдырап чоруур кижилер-биле демиселди күштелдирер дугайында айтырыгны хоорайның 45 партия әге организацияларының коммунистериниң ажык хуралларынга чугаалажып көрген. Өскениң күжү-биле амыдырап, ниитилелге ажыктыг куш-ажыл кылбас кижилер-биле демиселди улам күштелдиреринин, ындыг кижилериниң ортузунга ажылды хүн бүрүде чоруларының эргежок чугулазын ол хуралдарның киржикчилери демгеп, РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң бо чылдың май 4-те Чарлыын изни-биле деткээннер.

Хоорайның үлетпүр бүдүрүлге, тудуг черлеринде болгаш албан организацияларга 76 лекцияларны сөөлгү үеде номчаан. Бо ажылга ылангыя лекторлар эштер Зайцев (даг экспедициязында), Серов (күрүненик айыыл чок черинин область эргелелинде), Соинов (хооркүүскомнуң шагдаа салбырында) олар ээ идепкейлиг киришкеннер. Куш-ажылдан ойталаар кижилерни хөй-ниитиниң шыңгыы бүрүү шавышкынынга таварыштырып турар. Чижээ, 1942 чылда төрүттүнген Валерий Бородин, 1928 чылда төрүттүнген Николай Буэов, 1924 чылда төрүттүнген Валентина Воронова, 1920 чылда төрүттүнген Петр Петров оларның сөөлгү ийи чылдың дургузунда када-даа ажылдавайн келгенин илереткен.

Хуузунда арага кылып, хөй чигирни болгаш өске-даа продуктуларны чарыгдааш, арага база пиво аймаан чиижен өртекке садып турган Г. Маркеловту, Е. Воронинаны илередиринге, оларны кеземче харыысалгазынче киириринге хоорайның хөй-ниитизи идепкейлиг киришкен. Ниитилелге ажыктыг куш-ажылдан ойталаар чалгаалар, арагачылар-биле демиселди чорудары —бүгү хөй-ниитиниң чугула херээ.

М. ПАВЛОВ.

Номчукчуларның редакцияга чагааларындан

Чоокта чаа Таңды районнуң Балгазында механизация училищезинин коллективинге СЭКП-ниң Москва хоорай комитединин лектору эш Доморев делегей байдалының дугайында лекция номчаан. Лекцияга 300 ажыг кижи олуржуп, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев биле Американың Каттышкан Штаттарының президентизи Дж. Кеннединиң ужуражыышкынынын талазы-биле чамдык айтырыгларны лекторга салып, тайылбырлал харыыларны алган.

Х. ДАДАР-ООЛ.

• • •

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң баштаар черинин болгаш ында партия, комсомол организацияларының органы хана солун ай санында үнүп, чыл әгезинден бөөр янзы-бүрү 80 хире материалдарны парлаан. Оларның 20-ден хөй шүгүмчүлелдиг чагаалар болуп турар. Хана солун-биле капсырлаштыр «Крокодил» база ай санында үнүп, четпестерни чандыр көрбейн илередип турар.

О. САЙЫН.

• • •

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң № 3 сүт-бараан фермазының коллективинден эш Дүктүг-оолга удуртқан 10 кижи составтыг тудугжу звено кыска хуусаада 4 аал иштиг чурттаар бажынны болгаш 100 тонна тараа урар складты тудуп, ажыглалга киирген.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

• • •

Чадааның дуржулга станциязының Хөндергей салбырында К. Лопсаңга удуртқан 8 кижилиг звено 78 га кукуруза, 70 га сиген шөлү киириштир ниитизи-биле 278 га шөлдүң баштайгы суттарылгазын доозкан.

Д. ЧЫМБА.

ШКОЛА, башкы, күш-ажыл

Чаагай дүжүт дээш

«Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш ССРЭ-ге улус өөредилгезиниң системазын улам ынай сайзырадырының дугайында» Хоойлуну амыдыралга боттандырар талазы-биле Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг № 2 тыва ортумак школазының башкылар коллективи бо өөредилге чылында элээн ажылдарны чоруткан.

Школада партия организациязының ажык хуралынга коммунистерниң чугаалаан ажыктыг саналдарын өөренип көргеш, школачыларның будүрүлге бригадазын организастаарын ол хуралга коллектив бир үн-биле шиитпирлээн. Ол хуралдың шиитпирин өөреникчилерге таныштырган соонда, 9—10 калсстарның өөреникчилериниң каттышкан хуралын чыыллыргаш, аңаа өөреникчилерниң будүрүлге бригадазын тургускан. Бригаданың бригадирин, агрономун, үчётчигин, механигин 10 класстың өөреникчилеринден томуйлаан. Бригаданың кежигүннери — 65 өөреникчи.

Бригаданы «Улуг-Хая» совхозтуң баазазынга тургузарының дугайында керээни совхозтуң дирекция чери-биле чарган. Керээ ёзугаар совхоз черни, техниканы, үрезинни аңгылап берген. Школаның будүрүлге өөредилгезиниң өөредилге эргелекчизи В. Митин, 9 «А» класстың удуртукчу башкызы В. Ковалев, агроном П. Сагояков оларның удуртулгазы-биле өөреникчилерниң будүрүлге бригадазы боттарының ажылын бо частан эгелээн.

Ол бригада совхозтуң берген 46,5 га черинге тараа болгаш ногаа культураларын тараан. 21 га кызыл-тасты, ооң бир газынга кызыл-тастың янзы-бүрү сорттарын шенелде кылдыр тараан, 20,5 га черге кукурузаны олурткан, арткан черлерге картофельди, чигир свёклазын, помидорну, капустаны, арбузту тарып олурткулаан. Бригаданың кежигүннеринден Хирлиг-оол, Чаш-оол, Допушка олар тракторну башкарып билир кылдыр өөренип алганнар. Тарылга үезинде чаштырылганы өөреникчилер боттары чорудуп, прицепщиктеп ажылдап тургулааннар. Өөреникчилер бригадазының ажылын совхозтуң дирекциязы эки үнелеп көрген.

Өөреникчилериң ол будүрүлге бригадазы бо күзүн кызыл-тастан 15 центнер, кукурузадан 300 центнер ногаан масса дүжүттү, 130 центнер чигир свёклазын, 120 центнер картофельди өстүрүп алырын хүлээнгеннер.

Бригаданың кежигүннери школа дирекциязының кылган расписаниезин ёзугаар бо чайын тараның, ногааның ажаалдазын кылып, боттарының дыштанылгазын план ёзугаар хөглүг, солун, ажыктыг кылдыр эрттирип турар.

К. БУДУК-ООЛ.

Будүрүлге практиказы

Өөреникчилериң будүрүлге практиказын ниитиге ажыктыг, үнелиг ажылдарны кылыр кылдыр эрттирер дугайын школада партия, профэвилел организацияларының хуралына бо чазын чугаалашкан, бригаданың кежигүннериниң каяа ажылдаарын, кандыг ажылдар кылырын шиитпирлээн бис.

Бистиң школаның өөреникчилериниң будүрүлге практиказы эрткен чылга бодаарга, бо чылын черле эки шынарлыг, организастыг кылдыр тургустунган. 5—8 класстарның өөреникчилери будүрүлге практиказын өөредилге чылы доостуру билек эгелээн. 8-ки классчыларны үш бөлүк кылдыр үскен. Ол класстың алды уруглары «Сүт-Хөл» совхозтуң Бора-Тайга салбырының Шеми-Аксында сүт-бараан фермазынга саанчылаары-биле чорутканнар. Оларга 12 инекти быжыглаан. Инек саап көрбээн школачы уруглар баштайгы дээрезинде элээн-не бергедээннер. Ферманың мурнакчы саанчылары М. Амзал, Д. Алчыл инекти канчаар саарын айтып, ажыктыг сүмелерни оларга бергеннер. Олар ам саанчылаарынга дыка мергежий бергеннер. Школачы уруглар Лора Ондар, Ондар Чылбак, Ооржак Серемаа, Донгак Чыртак баштайгы хүннерде саар инектен-не хүнде 3—4 литр сүттү саап ап турган болза, ам олар хүнде бир инектен 6 литрден хөйү саап ап турарлар. Ферманың саанчыларынга болгаш өске-даа ажылчыннарынга солун номчулгазын үргүлү чорудуп, агитхуудусту үндүрүп турарлар.

Ол-ла класстың бөлүк ооолдар, уруглары электрилиг хачы-биле хой кыргыырын өөренип алгаш, Эл-Баарында кыргылда пунктузунга эки ажылдааннар. 8-ки класстың үшкү бөлүү төрээн школазының септелгезинде киржип турарлар. Олар ийи өрээл чазаныр мастерскаяның дээвирин, ханаларын штукатурлап доосканнар. 5 болгаш 6 класстарның өөреникчилери школа чаныың дуржулга участогунда ногааларның бедик дүжүдү дээш ооң ажаалдазында эки ажылдап турарлар.

Х. МОНГУШ,
«Сүт-Хөл» совхозтуң Бора-Тайга салбырында сес чыл школазының башкызы.

Мактаалдыг башкы

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглааны-биле холбаштыр класстың өөредилге-кижизиндилгелиг бүгү-ле ажылы ооң удуртукчу башкызындан кол хамааржыр. Удуртукчу башкы өөреникчилериниң найыралдыг, дыннангыр, бот-боттарынга дузалажыр, күш-ажылга ынак, хөй-ниитичи коллективин сырый каттыштырып турар.

Бо үстүнде негелделерни Тес-Хем районнуң Берт-Даг сес чыл школазының 3 «Б» клазының башкызы Дасер Самдан херек кырынга боттандырып, клазының өөредилгезиниң шынарын бо өөредилге чылында 100 хуу кылдыр чедип алган.

Хостуг шактарында аныяк башкы өөреникчилер-биле кады төрээн бойдусту эргил көрүп, үүштерниң өзүлдезин оларга тайылбырлап берип, үнелиг шак үени халас эрттирбейн турар. Дасер интернатка база ла үргүлү-ү көстүп келгилээр турган, аңаа өөреникчилериниң канчаар чурттап, өөренип турарын сонуургап көөр.

Ол бодунуң хүлээнген ажылынга эки хайгааралдыг кижи. Ооң эрттирип турар кичээл бүрүзү сонуурганчыг, ажыл-херек-биле сырый холбаалыг. Ында Ленин аттыг колхозтуң ажыламыдыралындан солун чижектерни кичээл үезинде өөреникчилерге тайылбырлап берип келген.

Ооң клазында 23 өөреникчилериң хөй кезии 4-кү классче кончуг эки өөредилгелиг болгаш ударниктер болуп шилчээн.

Бодунуң башкы ажылынга өзүлделиг, мергежилдиг, районда улус өөредилгезиниң мурнакчыларының бирээзи Дасер Самданның үре-түннелдиг ажылы дээш ону улус чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаан.

С. САНДЮ.
Тес-Хем район.

ХӨЙГЕ КӨРҮШ ЧОК

Бидии дээрге Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң кежигүнү, чеден хар чоокшулай берген, көк баштыг ирей-ле болгай.

Мурнунда колхозтуң ажыл-агыйы дээш кызымак ажылдап чораан кижи дээш колхоз баштаар чери кырганнар фондузундан ай санында 10 күш-хүнүн Бидииге бээрин пенсия кылдыр доктаатган. Колхозчулар Бидиини кырган кижи дээш хүндүлеп-даа келгеннер.

Сөөлгү үеде чоннуң хүндүлелин ол үнелеп көрбейн, улустуң үлегер чугаазы-биле алырга, «Хүндүлээрге хүндү билбес» Бидии ирей болуп турар.

Бидии ашак колхоз төвүнден ырак өвесте Бозурнуң сүт-бараан фермазында чурттап турар. Ында хой кыргылдазы болгаш өске-даа ажылдар хайныгып турда партия кежигүнү кижи турган-ла Бидии ону керекке-даа албайн, колхоз төвүнде үргүлү-ү арагалап, ажыл кылган чоннуң карааңга эпчок көстүп чоруур.

Столоваяга барганда көрген-не кижизин «менээ чемден садып бер», кухняже кире бергеш, повар Каракыстыы «менээ чемден кудуп бер» деп, магазинге барганда база-ла садып алыкчыларга шорлуп, садыг эргелекчизи Майгын-оолду «кызыл арагадан халаска бер, чеден харлыг кырган-дыр» мен деп негеп турар.

Чоокта чаа суму Советиниң даргазынга таваржы бергеш, «Эки-и, оол. Кырган Бидиин бөгүн база сээдеңнеи берди. Менээ арагадан садып бер оол» деп чулчуруп турган чери база бар. Оон колхоз конторазынга барган, санакчы бухгалтер Чымбалактың чаныда тендиңнедир туруп алган: «Мен кырган кижи мен, колхозтан бээр акшаларны бээр болзунарза берицер, бербес болзунарза бербенер»—деп, чалчыксап-даа тургулзаар.

— Бидии ашак кыраан тудум-на чурум чогу кедерээн-дир, колхозтан алган эвээш-биче акшазын арага садып ижер болган-дыр—деп, ону көрген-не кижилер чугаалажып турар.

Колхозтуң ооң өске кырганнары боттарының шыдаар шаа-биле колхоз будүрүлгезинге ажылдап, колхозтуң көргүскен дузаламчызын чөптүг ажыглап, хөй-ниитиниң черлеринге Бидии ышкаш өзирик чоруур-даа көзүлбес.

Коммунист Бидии кырганынга сыдап алгаш, хөйге көрүш чок, ниитиге ажык чок, мынчаар чоруп турарга черле тааржыр бе ынчаш?!

Д. СПИРИН.

Каа-Хем районнуң Сарыг-Септе Культура бажыңында бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлүмнери доктаамал ажылдап, чонга солун концерттерни көргүзүп турар.

Чурукта: бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмүнүң идепкейлиг киржикчилери Петр Жирнов, Фаина Сороковых, Жанна Белова олар орус улустуң кожамыктарын ырлажып турары.

Фото В. Лутковтуу.

Редакцияга келген шүгүмчүлелдиг материалдарның изи-биле

«Сүт-Хөл» совхозтуң Алдан-Маадыр салбырының төвү—Алдан-Маадыр суурнуң радиожуттунмайн турарын көдээ корреспондент редакцияга бижээн.

Редакцияның чоруткан материалының изи-биле хыналданы кылгаш, Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң харыылааны болза, совхозтуң дирекциязы-биле чугаалажып, мурнундагы керээ ёзугаар суурну радиожударын районнуң харылзаа конторазынга дааскан.

* * *

Улуг-Хем районда «УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң малының чаш төлүнде улуг хорамча барын илереткен, эш Д. Спиринниң корреспонденциязы «Шынга» парлаттынган.

Совхозта партия организациязының редакцияга дыңнатканы болза, ук корреспонденцияны совхозтуң фермаларының эргелекчилериниң болгаш тускай эртемниглериниң хуралынга чугаалажып көргеш, малдың чаш төлүн камгалаар хемчеглерни ажылдап кылган соонда малдың чаш төлүнде хорамча чок апарган болгаш малчын бүрүзүнүң харыысалгазы бедээн.

Хойжу Салчак Бөрзек

Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» колхозунуң хойжузу коммунист Салчак Бөрзек Самбыраевич СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка киришкеш, 1961 чылдың бирги чартыында ажылынга эки чедиишкиннерни чедип албышаан, областың малчыннар Наадымынга киришкен.

Эш С. Бөрзек хой ажылынга ам алды чылдың нүрүүнде ажылдап турар.

— Ниитиниң малының баш санын өстүрер, мал ажылының продуктуларын будүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле улуг база харыысалгалыг үүле малчын бүрүзүнге онаашкан. Бүгү совет кижи бүрүзү чеди чылды хуусаа бетинде күүседир дээш ажылдап турар. Бо улуг демиселге күш-ажылывысты киришпирер дээш кадайым Манчанмаа Бүрбүевна-биле күжүвүсту харамнанмайн ажылдап турар бис—деп малчын чугаалап орар.

Эш Бөрзек-даа, эш Манчанмаа-даа ажылга могаг чок демиселчилер. Оларның күш-ажылын СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң хүндүлел бижиктери-биле үнелеп, шаңнаан.

Малчын өг-бүледе ниитизи-биле 500 баш, ооң иштинде төрүүр 284 хой быжыглаттынган. Колхозтуң будүрүлге планында көрдүнгени-биле төрүүр 100 хой бүрүзүнден 102 хураган, бир хойдан-на 2 кг дүк алыры бо чылын көрдүнген. Бөрзек биле Манчанмаа бердинген онаалганы хүлээп албышаан, эрткен чылдардагы дуржулгаларынга даянмышаан, аргаларын санап, партияның XXII съездизин төлептиг күш-ажыл-биле уткуурун дугурушкаш, бедиткен хүлээлгени—төрүүр 100 хойга онааштыр 115 хураганны, бир хойдан-на 2,7 кг дүктү алырын шиитпирлээн ажылдап турарлар.

Чылдың бирги чартыында төрээн 284 хойнуң 309 хураганнарын азы 100 башка онааштыр 107 хураганны доруктурган. Кадарчының хоюнуң хураганнары бирги болгаш ийиги салгалдың хайнактары. Бирги кыргылдада хой бүрүзүнден 1,520 кг дүктү алган. Салчак Бөрзек хоюн Каа-Хемниң Улуг-Ажык бажының чайлагларында одарладып, май төнчүзүнден бээр чай одарын солуп, үш удаа көшкен. Малының чайгы семиртилгези эки.

Бодунуң чаржып турары ол-ла колхозтуң хойжузу Салчак Мижит-оол Манчынович биле эш Бөрзек ужуражып, ажылының байдалын чугаалажып, дуржулгаларын солчуп турар. Чылдың баштайгы чартыында С. Мижит-оол 100 хойга онааштыр 95 хураган, бир хойдан-на 2 кг чыгыы дүк алган.

— Чаржыкчым эш С. Мижит-оол чыл хүлээлгези-биле алырга 100 хойга онааштыр 5 хураган, бир хойдан-на дүк алырынга 700 грамм чедирбейн, хүлээлге-биле мени ажар чыгап турар. Мен-даа аңаа мурнатпас дээш, ол-даа меңээ мурнатпас дээш ажылдап турар бис—деп эш Бөрзек чугаалады.

Кыштаа Чинге-Шатта хоюнуң болгаш хураганының кажааларын чазын коптаргаш, боду дезинфексилеп чугган. Мал чеми белеткээринге киржир дээш база-ла белеткеним турар.

Мал ажылын хөгжүдеринге бодунуң чүткүлдүүн илергейлевишаан, малчын эш Бөрзек колхоз баштаар чериниң (даргазы эш С. Фоменко) шээр малды чуурунче, малчыннар бригадаларын организастаарынче сагыш салбайн турарынга таарзынмайн турарын илергейлеп турар. Колхозтуң хою часкы чуулдага кирбээн. Хойжулар бригадаларын организастаар дугайында малчыннар сапал киирерге эш Фоменко келир чылче соңгаарладып турар.

М. СЕВЕН.

Ажыл-ишке кызымак

«Межегей» совхозтуң ажылчыны эш Күштүг-оол инек кадарчызынга тос чыл болган. Эрткен чылдарда ол 927 бызааларны менди ап, ону доруктуруп өстүреринге бодунуң аксеткилдиг үлүг-хуузун киирген.

Дуржулгалыг кадарчы эш Күштүг-оол ам 532 молдургалар кадарып турар, олары амгы үеде эки семирип турар. Мооң-биле кады эш Күштүг-оол 200 хаваннарны база хүлээп алган. Оларны кадайы-биле ийилээн мергежилдиг азырап турар.

В. ШОЙЛАА.

Шын орукче киирер

Бистиң Коммунистиг партиявыс, Совет яазавыс совет кижилериниң чаагай амыдыралы, кижизидилгези дээш аажок сагыш салып келген болгаш салып турар. Партиязының, чазаның шиитпирлерин ажылчы чоннар күүседип, боттарының ажылчорудулгазында четпестерни чайладыр дээш демисежип турар. Оонбиле чергелештир ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, ниитиге улур ажырымчы маңгыс ёзу-биле амыдыраарын күзээр шак ындыг кижилерни шын орукче киирериниң үези келген.

«Улуг-Хая» совхозтуң девискээринде Долаан Кызакпан дээрзи 1954 чылдан бээр амга чедир колхозка, совхозка-даа, албан, будүрүлге черлеринге-даа ажылдавайн келген, хуузунуң хөрээн ниитиниң хөрээнден бедик көөр, коданында 3 саар инектиг, 15 баш шээр малдыг, 1 аттыг болгаш ооң-даа өске малдыг болуп турар кижи-дир.

— Колхозка азы совхозка мээң ажылдаар, ажылдавазымны бодум билир мен—деп, албанның кижилеринге шак ындыг чөгенчиг харыы берип, чулчуруп олурары канчап-даа чөптүг эвес. Ол бодун Таңды району кижи мен деп мегелеп, 7 чыл ажыг үениң дургузунда кайы-даа ажылагый черлеринге ажылдавайн келген.

А. ТОПУЙ-ООЛ.

Тыва орфографияның (шын бижилгениң) IV кезииниң 5-ки үүлүнге киирген өскерилге дугайы

Тыва облкүүскомнуң 1961 чылдың июнь 15-те үндүрген шиитпириниде өк-биле адаар ажык үннерлиг чамдык сөстерни шын бижириниң дүрүмүн эде көргенин бадылаан.

Чоокку үеге чедир ажык үниниң өк-биле адаттынарын кадыг, чымчак демдектериниң ийилдирзи-биле көргүзүп: Ъ-ти кадыг (соңгу одуругунда) ажык үннери кирген сөстерге (чижээ, аът, оът), Ь-ти чымчак (мурнуу одуругунда) ажык үннери кирген сөстерге (чижээ, эьт, чүьк) бижип турган.

Ам ындыг сөстерни бижиирде Ь демдекти шуут хереглевейн чүгле Ъ демдекти хереглээр деп шиитпирлээн.

Чаа эдилге ёзугаар чүгле өк-биле адаар бо ажык үннерни Ъ демдек-биле бижиир: аът, оът, эьт, каът (олардан укталган аъттан, оъткар, эъткир, каътта дээш ооң-даа өске сөстер), чаъс, чүък, чъп (быдаа чөъву), дуъш, аъш-чем (болардан укталган сөстерни Ъ чокка бижиир).

Үстүнде адаан сөстерни ат, от, эт... дээн ышкаш өске-даа эжеш сөстерден ылгаар дээш Ъ-ти киирип турар.

1960 чылдың июнь айда тыва бижиктиң 30 чыл болган оюнга тураскааткан, дыл айтырыгларынга хамаарышкан хуралдарга төрээн дыл башкылары болгаш эртем, чогаал ажылдакчылары тыва орфографияның дүрүмнериниң дөртү кезииниң 5-ки үүлүнде өк-биле адаар 9 сөстерге хамаарыштырган дүрүмнү өскерткеш, ол сөстерни чүгле кадыг демдек-биле бижизе чогуур деп шиитпирлээн.

Мону барымдаалааш, облкүүском 1961 чылдың июнь 15-те үстүнде чугаалаанывыс өскертилгени тыва орфографияның дүрүмнериниге киирер дугайында шиитпир үндүрген.

Мынчангаш бо дүрүмнү бүгү школаларга, парлалга болгаш эртем, чогаал ажылынга моон соңгаар хажык чокка сагыыры эргежок чугула.

Мурнакчы дуржулганың школазы

СТАЛИНСК. «Сталинскстройпуть» деп тудуг эргелелиниң чанында мурнакчы дуржулганың школазын организастаан. Өске кижилерни өөредир, бодунуң байлак дуржулгазын оларга дамчыдып бээр эргени ең дээре тудуежуларга тывыскан. Мурнакчы бульдозерист Петр Невмывако бодунуң дуржулгазын база эштеринге дамчыдып турар.

Техниканы камныг эдилээри дээш чарышты эгелээн кижилериниң бирээзи ол. Ажыглалдан үнген беш бульдозерлерни бир участокка үндүр бижип каан чыткан. «Болар дээрге хөлчок хөй акша өртектиг, чүве-ле болгай» кылдыр бодаан. Невмывако оларның үжүн кыска хуусаада бүрүү-биле катап тургузарын саналдаан. Петр Невмывако күш-ажылга кончуг ынакшылдыг кижи, оларны ол боду септеп кылган.

ЧУРУКТА: П. Ф. Невмывако (солагай талазында) механизаторлар-биле чугаалажып тур.

Фото В. ВОЙТЕНКОНУУ. СЭТА-ның фотохрониказы.

Акы-дуңма социалистиг чурттарда

Эки чедиишкиннер—чаа айтырыглар

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының Төп Комитединиң 12-ги пленуму чеди чылдың баштайгы ийи чылдарының планнарының күүселдезиниң түннелдерин үндүрген болгаш 1961 чылда улус ажыл-агый планының төлевилелин чугаалажып көрген. Ооң дараазында ол планны ГДР-ниң Улус палатазы хүлээп алган.

Политбюро нежигүнү болгаш Күрүнеиң план комиссиязының даргазы эш Лейшнер, ГСЧП-ниң Коттбус, Потсдам округтар комитетериниң бирги секретарылары пленумга илеткел кылган. ГСЧП ТК-ның бирги секретары болгаш ГДР-ниң Күрүне Советиниң даргазы эш Вальтер Ульбрихт пленумга делгереңгей чүве чугаалаан.

Чеди чылдың баштайгы ийи чылдарында ГДР-ниң улус ажыл-агыйының мурнунга тургустунган сорулгалар колдуунда күүсеттинген деп пленум демдеглээн. 1958 чылда ГДР-ниң үлетпүрү 59 миллиард марка акшаның продукциязын, а 1960 чылда 71,3 миллиард марканың продукциязын берген. Мынчангаш ийи чылдарның дургузунда будүрүлгениң немелде өзүлдези 21 хуу болган. Ол дээрге, үлетпүр будүрүлгениң өзүлдезиниң темпилериниң талазы-биле ГДР делегейниң индустриалдыг күрүнелериниң бирги одуруунда кирген дээни ол-дур.

1958 чылда ГДР-ниң чону бараннарны 38,2 миллиард марка-биле садып алган болгаш кижи санынга онааштыр алырга 2.194 марка болган. А 1960 чылда республиканың ажылчы чоннары бараннарны 45 миллиард марка-биле садып алган болгаш кижи санынга онааштыр алырга 2.614 марка болган.

Тудуг талазы-биле, ылаңгыя чуртталга тудуунуң талазы-биле чаа-чаа чедиишкиннер чедип алдынган. 1960 чылда ГДР-ниң ажылчы чоннары 80.500 чаа квартираларны алган. Мооң-биле кады улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыннар 1958 чылда 12,1 миллиард турганындан 1960 чылда 15,4 миллиард маркага чедир көвүдээн.

Бо чедиишкиннер нарын байдалдарда чедип алдынган. Бирээде, ГДР-де ажылчын курлавырлары чок, ооң ужурунда будүрүлгениң хемчээли колдуунда күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң күсели-биле чедип алдынган. Ийиде, бистиң сайзыраңгай улус ажыл-агыйывыс чурттуң соксаал чокка өзүп турар хереглелдерин бүрүн хандырарын оралдашпышаан, чигэт талазы-биле хереглелдерге улуг бергелерге таваржып турар. Демир руданың, өңнүг металлдарның, хөмүр даштың болгаш нефтиниң улуг курлавырлары ГДР-де чок болуп турар болгай. Дүк, хөвең, хөм, тудуг ыяжы болгаш өске-даа ол ышкаш ындыг чугула чиг-этти дашкаартан ап турар бис.

ГДР-ниң экономика талазы-биле ол кол бергелерин барымдаалааш, ГФР-ниң тергиидекчи белүктери ийи герман күрүнелериниң аразында садыглажыышкынга шаптык чедирер, НАТО-да бактааган өске-даа күрүнелерни Герман Демократтыг Республиканы садыг талазы-биле бүүзүлзэринче чыгаар дээш бүгү-ле күжениишкиннерин салып келген. Ындыг болза-даа ол чорук Барын Германияга дуза бербээн. ГДР-ни эргежок чугула материалдар-биле хандырар дугайында ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң чазактарының баштыңнары эштер Н. С. Хрущев биле Вальтер Ульбрихтиң аразынга чедип алдынган дугуржуушкунга ГСЧП ТК-ның 12-ги пленуму өөрүп четтириишкин-биле байыр чедирген. ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өскедаа күрүнелериниң талазындан калбак деткимче болза, бистиң бурунгаар шимчээшкинивиске шаптык чедирер дээр бонн милитаристериниң оралдажыышкыннарындан ГДР-ниң улус ажыл-агыйын идегелдиг камгалап турар.

ГДР-де социализмниң тиилелгези дээш демисел улус массаларның чаа революстуг энергиязын болгаш чогаадыкчы инициативазын хайныктырып үндүрген. Социалистиг күш-ажылдың бригадаларының болгаш коллективтериниң шимчээшкини улам хөгжээн. Чеди чылдың баштайгы ийи чылдарында безин олар продукцияның сан болгаш шынар талазы-биле элээн өзүлдезин чедип алганнар. Бистиң үлетпүрүнүң социалистиг чаартылгазы, стандартизация, үлетпүрүнүң чугула адырларында будүрүлгениң шиитпирлиг чорудулгаларын механизастаары болгаш автоматчыдары чедиишкинниг боттанып турар. Машиналарның болгаш приборларның будүрүүшкүнү соксаал чокка өзүп турар. Лейпцигке болган часкы ярмарка бо талазы-биле эки чедиишкиннерни көргүскен.

1961 чылда улус ажыл-агый планы үлетпүр продукциязының өзүлдезин эрткен чыл-биле деңнээрге 7,2 хууга, тудуг продукциязын—9 ажыг хууга көрүп турар, калбак хереглелдиң бараннарын будүрерин—барык 6 хуу немей өзерин көрүп турар.

1961 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң контроль чурагайларын ажылдап кылыр үезинде улус ажыл-агыйын планныг, пропорционалдыг хөгжүдерин болгаш ажылчы чоннарның амыдырал-деңнелин улам ынай бедидерин хандырар сорулганы барымдаалааш, бар турар материал фондуну болгаш дашкаартан киирер үүлдерни үлетпүрүнүң будүрүлгечи сорулгалары-биле таарыштыр балансылаары бирги эзлчегниң сорулгазы болган. Хамыктың мурнунда кол чиг-этти болгаш янзы-бүрү материалдарның будүрүлдезин планда салынган сорулгалар-биле дүүштүр көвүдедири эргежок чугула. Ол чорук боттарының күштерин бирги эзлчегде чаа будүрүлге күүлерин, айыткан хуусаазында ажыглалга киирериниче мөңнээрин тудуг үлетпүрүнден болгаш машина тудуундан негеп турар.

Ийиги сорулга болза бистиң будүрүлгени болгаш даштыны садыгны эде тургузарында болур. Капиталистиг чурттардан киир сөөртүр үүлдерден ГДР-ниң хамаарылгазын эвээжедир төлээде социалистиг лагерьниң чурттарының аразынга күш-ажылдың хуваалдазын болгаш кооперастаашкынны күштелдирери эргежок чугула.

ГСЧП ТК-ның пленумунга бодунуң чугаазынга эш Вальтер Ульбрихт ГДР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң 1961 чылда планының болгаш чеди чылдың дараазында чылдарында кол сорулганы мынчаар айыткан: «Бистиң чедип алганывыс, хөгжүлдениң ол үе-чадазында материалдыг болгаш культурлуг амыдыралдың байдалдарының улам ынай хөгжүүрү күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң өзүлдезинден болгаш хамыктың мурнунда эртемниң база техниканың хөгжүлдезинден шуут хамааржып турар». Күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң талазы-биле Барын Европаның ең сайзыраңгай капиталистиг күрүнези—Барын Германияны четкеш, эртер ужурлуг бис. Бо болза социализм биле капитализмниң аразында бүгү делегейни хаара туткан чарыштың талазы-биле ГДР-ниң ёзулуг революстуг сорулгазы-дыр. Будүрүлгениң өзүлдезиниң талазы-биле 1961 чылдың улус ажыл-агый планы хамыктың мурнунда продукциязы күш-ажылды чиигедиринге дузалап турар үлетпүрүнүң ындыг адырларын өстүреринче угландырып турар. Чижээ, көдээ ажыл-агый машиналарын будүрери 1960 чыл-биле деңнээрге 1961 чылда 46 хуу, тудуг үлетпүрүнүң дерилгезин будүрери—37 хуу, контроль-хемчекчи приборларны будүрери—24 хуу, станоктарны болгаш электротехниктиг кылыгларны будүрери—15 хуу өзер. Будүрүлгениң механизациязының болгаш автоматчыдылгазының чепсек-хереңселдери, эртем-техниктиг шинчилелдериниң чепсек-хереңселдери база элээн көвүдээр.

Күш-ажылдың бедик будүрүкчүлүү дээш демисел улус ажыл-агыйын планнаарын болгаш эргелеп башкарарын сайзыраңгайжыдарын негеп турар. Ооң ужурунда ГСЧП Төп Комитеди перспективалыг планнашкынның айтырыгларының талазы-биле комиссияны ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанынга тургузарын саналдаан. Чаа чугула хүлээлгелерни болгаш бүрүн эргелерни ГДР-ниң шинчилел чөвүлелинге хүлээдип турар.

Хельмут ЛАНГЕ,
«Нейес Дейчланд» сслуннуң экономика кидизиниң эргеленчизи.
Берлин хоорай.

«УГААЗЫЛАЛЧЕ КЫЙГЫРЫГ»

ГАВАНА. (СЭТА). Шериг академияларын доосканнарга алдар кылдыр Кремльге тургускан хүлээп алышкынга Н. С. Хрущевтүң чугаазын «Нотисиас де ой» болгаш «Мундо» солуннарга бүрүү-биле парлап үндүрген. «Нотисиас де ой» солун чугааны «Бир эвес империализм чаа дайынны өскүдүп үндүрүп келзе, ол чылча шаптырар болгаш бүрүү-биле узуткаттырар», а «Мундо» солун: «Дайынче эвес, а тайбыынче кыйгырыгны салыр» херек деп эгелер-биле парлаан.

Совет чазактың баштыныың чугаазынга холбаштырган редакция үүлүнге «Мундо» солун ол чугааны «Угаазылалче кыйгырыг» деп адап турар. Ол солуннуң бижээни—Кремльдің туружу билдингир. Совет Эвилели герман айтырыын бүрүн аксеткилдии-биле чугаалажып көөрүнге, бодунуң идеяларын шиитпирлиг чугаалаарынга болгаш удурланыкчы таланың идеяларын дыңнаарынга белен болгаш бүгүлерниң дүрүм өзугаар эрге-ажыктарын барымдаалап турар хевирни тыварынга изиг чүткүлдүг.

Ындыг болза-даа ол хире үр үеде шыдамыккай манап келгениниң соонда Москваның чазаа болза чүгле халаптыг байдалга чедирип болур ындыг байдалды Европага хевээр арттырар сорулганы салып турар барыын талакы күрүнелериниң ойнаашкынынга киржикчи болурун күзевейн турар; ол-ла үеде АКШ болгаш Барыын Германия боттарының эвилелчилери-биле кады ажылдажылганы чорудуп, делегейниң ушку дайынынга калчаалыг белеткелди чорудуп, ооң-биле кады боттарының улустарын мырыңай хоозун медеглелдер-биле мегелеп турарлар.

Солуннуң оон ыңай демдеглээни болза: «Кремльге чугаалаан чугаазынга премьер-министр Хрущев, херектің утказы-биле алырга, чогумна харын ону бүгү делегейге сойгалап турар-дыр».

СОФИЯ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң шериг академияларын доосканнарны хүлээп ап турда Н. С. Хрущевтүң чугаазын болгар хөй-ниити улуг сонуургал-биле уткаан. Бүгү төп солуннар чугааны улуг эгелер-биле бирги арыннарынга парлап үндүрген. Солуннарның демдеглеп турары болза: «Дайын дугайын бодап турар кижилер черниң ырааы оларны камгалап аптар боор деп бодавазыннар», «Эрткен дайынга ССРЭ-ниң эвилелчилери чурттарның удуртукчулары — Кеннеди, де Голль, Макмиллан өске күрүнелериниң удуртукчулары-биле кады чугаалажылышкыннарның чаңгыс столунга олуруп, Германия-биле тайбыының кереэзин чарзыннар», «АКШ-тың болгаш ооң эвилелчилериниң шериг хемчеглеринге харыы кылдыр Совет чазак ССРЭ-ниң айыыл чок чоруун хандырар талазы-биле немелде хемчеглерни ап турар», «Германиябиле тайбыының кереэзи—тайбыынче орук-тур».

Болгар телеграф агентилелдің дыңнадып турарын өзугаар алырга, Н. С. Хрущевтүң шынчы сөстерингe болгар улус бүрүн бүзүрелдиг. Дайынче эвес, а тайбыынче кыйгырыгны салыр херек, барыын-герман дайынзырактарның айыылдыг ойнаашкынын соксадыр, Германия-биле тайбыының кереэзин чарар ужурлуг дээрзинге Болгарияның улузу бүзүреп турар. Ол болза кара чаңгыс шын политика, ол болза угаазылалдың үнү-дүр.

ВАРШАВА. (СЭТА). Шериг академияларын доосканнарны Кремльге хүлээп алыышкын үезинде Н. С. Хрущевтүң чугаазын тайылбырлавышаан, «Жолнеж вольности» солуннуң бижээни: Совет Эвилелин болгаш хосталгага ынакшылдыг өскедаа улустарны «коргудуп» шыдаптар бис деп бодал-биле бодунуң бажын төөредип чоруур ындыг кижилерни ужур-чурумга медередири кажан-даа бо хире эргежок чугула турбаан.

Дайын чайлаш чок болур деп чүве турбас, дайынны болдурбазынга Совет Эвилели бүрүн шиитпирлиг деп чүвени Совет чазактың баштыны чаңгыс эвес удаа медеглеп келген дээрзин солун демдеглеп турар. Ындыг болза-даа дайынның тыптып келир аргазы бүрүн чок болган деп санап болбас. Совет Армия Ада-чурттуу камгалаарынга, бодунуң интернационалчы хүлээлгезин күүседиринге —социалистиг өске-даа чурттарга дузаламчы көргүзеринге белен турар ужурлуг.

Камгаланды быжыглаар талазыбиле Совет чазактың алган хемчеглери ССРЭ-ниң экономиктиг хөгжүлдезиниң темпилерин оожумнатпас фактыны кичээнгейге алыры черле үүлдүг дээрзин «Жолнеж вольности» солун демдеглээн.

Антигитлержи коалицияга киржип турган бүгү-ле күрүнелер Германияби-ле тайбыының кереэзи чардынган турзун дээш бүгү-ле аргаларны ажыглаарын Совет Эвилели күзеп турар деп «Штандар млодых» солун бижээн. Бир эвес барыын талакы күрүнелериниң чазактары боттарының бүгү күжениишкиннерин экономиктиг чарышка салырын хары угда медеглеп, оларже сунган холду хүлээп алыр үве болза, Совет Эвилели аас-кежиктиг болур ийик.

ПАРИЖ. СЭТА-ның корреспондентизи А. Барановтуң дамчытканы: Шериг академияларын доосканнарга алдар болдурган хүлээп алыышкынга Совет чазактың баштыны Н. С. Хрущевтүң чугаазын Франциягa онза улуг сонуургал-биле уткаан. Ыланғыя ол дугайын ук чугааны француз радио болгаш телевидение-биле дамчыдарын база парлалганың арыннарынга парлаарын үргүлчүлеп турары аңаа хереченг болур.

Совет чазактың баштыының чугаазында «чаа чүү-даа чок» деп чуруп турар буржуаз пропагандистер ол чугааны Барыын талакы чурттарга «чаа кыжаныг», оларны коргудар талазы-биле «кажарлаашкын» кылдыр көргүзерин оралдажып турар. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг саналдарының ужур-утказын хандыр боттуу-биле сайгарып көөрүнден түвексинген ол пропагандистер камгалал хереглелдеринге дөзевилелди көвүдедир болгаш ССРЭниң Чепсектиг Күштерин кызырарын моон соңгаар соксадыр дугайында Совет чазактың аргажоктуң кырындан хүлээп алган шиитпиринче кол угланыышкынны кылып турарлар. Совет чазактың ындыг чергелиг хемчеглери Соңгу-атлантика блоктуң шериг хемчеглери-биле холбаштыр Совет Эвилелиниң айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктары негеп келген дээрзин буржуаз тайылбырлакчылар ыыт чокка эрттирип турар.

Ыланғыя «Орор», «Фигаро» болгаш «Пари-Жур» дээр барыын үзелдиг солуннар бо талазы-биле онза калчаарап турар. Ындыг болза-даа ол солуннар безин Совет чазактың баштыының чугаазының допчуланын кылып турар үезинде Европаның төвүнге байдалды таарыштырарынче угланган Совет Эвилелиниң саналдарының тайбыңга ынакшылдыг мөзүзүн чажырып шыдавайн турарлар. Чижээ, «Фигаро» солуннуң демдеглеп турары болза, герман айтырыының талазы-биле тайбың конференциязынга чыглыр деп барыын талакы күрүнелерни Совет Эвилели кыйгырып турар-дыр. «Тайбың кереэзин чарарындан болгаш эткен дайынның артыышкыннарын ажып эртеринден артык тайбыңга ынакшылдыг кандыг-даа базым бистің үевисте турып шыдавас» дээр дугайында Совет чазактың баштыының сөстерин ол-ла солун онзалап айтып турар.

Бир эвес тайбының кереэзинге ийи герман күрүнелер-биле ат салдыннары болдунмайн барза, ол таварылгада ону Герман Демократтыг Республика-биле чарарынга Совет Эвилелиниң быжыг шиитпирлиинче кичээнгейни француз хөренгитеннерниң органы «Эко» солун көрүндүрүп турар.

«Берлин болгаш герман айтырыын тайбың таарыштырарының үндезини бар» дээрзин «Комба» солун санап турар.

«Бодунуң угаан-медерелин ышкынган бонн дайынзырактар-биле кады хөделип, тайбыны дайынче киир чыгаарын оралдажып турар кижилерге шыңгыы сагындырыгны Совет Эвилели баш бурунгаар кылып турар» деп «Юманите» солун бижээн.

Моон ужурунда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының чугаазы чугаалажылышкыннарже чаа кыйгырыг болгаш боттуг база угаазылалдыг чорукче камгаланды кыйгырыы болуп турар-дыр».

Моолдуң профэвилелдериниң Төп Чөвүлелинге

МОСКВА, июль 10. (СЭТА). Профессионал Эвилелиниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели Совет Эвилелиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаажчыларының өмүнээзинден национал байырлалдың 40 чыл ою—Моолдуң улустуң революциязының оюн таварыштыр Моолдуң профэвилелдериниң Төп Чөвүлелинге болгаш бүгү ажылчы чоннарынга акы-дуңманың чүректің ханызындан байыр чедиргенин бодунуң байырлыг телеграммазында чугаалап турар. Тайбыңны быжыктырары дээш, бүгү чурттарның улустарының аразынга найыралды быжыглаары дээш демисөлге улам ыңайгы чедишкиннерлиг болурун совет профэвилелдери республиканың ажылчы чоннарынга күзеп турар.

Социалистиг интернационализмниң чайгылыш чок принциптеринге үндезилээн болгаш төөгү талазы-биле ханы үндезиннерлиг найырал болза совет болгаш моол улустарның коммунистиг база социалистиг тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелериниң үндезини болур деп байырлыг чагаада чугаалап турар.

Пекинге байырлыг хурал болган

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелдің дыңнадып турарын өзугаар алырга, Моолга улустуң революциязының тиилээнинің 40 чыл оюнга тураскаал болдурган байырлыг хурал июль 9-та Пекинге болган.

Хуралга КУР-ниң Күрүне чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лай, КУР-ниң Күрүне чөвүлелиниң премьериниң оралакчылары Чэнь И, Си Чжун-сюнь, Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының доктаамал комитединиң даргазының оралакчызы Го Мо-жо олурушкан.

Хуралга үүве чугаалап турган, эш Чэнь И Кыдаттың Коммунистиг партиязының, Кыдаттың чазаның болгаш улузунуң өмүнээзинден Моолдуң Араттың революстуг партиязынга, Моолдуң чазаанга болгаш улузунга изиг байыр чедирген.

Сөөлгү 40 чылдарның дургузында моол улус МАРН-ның удуртулгазыбиле чораан, улус ажыл-агыйында социалистиг чаартылгаларны чедишкиннiг боттандырып, социалистиг экономиканы тургускан болгаш эртем, культура, чырыдыышкынны хөгжүткен, ынчангаш бодунуң чуртунуң хевир-шинчизин өскерткен дээрзин Чэнь И демдеглээн. Моол улустуң бо бүгү чедишкиннери болза, чүгле Моол Арат Республиканың экономиказын болгаш культуразын улам ыңай хөгжүдеринге таарымчалыг үндезиннерни салган эвес, харын база социалистиг лагерьниң күчүзүн быжыглаан дээрзин Чэнь И айыткан.

Оон дараазында МАР-ның КУР-де элчини Д. Шарав хуралга үүве чугаалаан.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

☆ Иранның сан министерствозунуң чарлааны болза, бо иран чылдың бирги кварталының дургузында үндүргүнүң чыылдазы 1.280 миллион риал (акша) четкен. Ол болза планнаттынган киирип алыышкынардан 50 миллион ажыг болуп турар.

☆ Бо чылдың бирги чартыында Гуанчжауда — Кыдаттың Гуандун деп мурнуу можузунуң кол хоорайында 70 муң дөрбелин метр чурталга шөлү ажыглалда дужаатты-нган. Ол хоорайның чурттакчылары чыл төнчүзүнге чедир 40 муң дөрбелчин метр чурталга шөлүн немей алыр.

☆ Стамбулдан дамчытканы болза, сураглыг турци чогаалчы болгаш журналист Азиз Несин болгаш «Танин» солуннуң редактору Ихсан Ада хоругдалдан хостаттырганнар. Олар «коммунистиг пропаганда нептереткени» деп буруудаттырылга өзугаар кара бажыңга ийи ай чыгыы хоругдалга олурганнар. Несинниң бижээн үүлүнден «чөөн үзел-бодалды» эскерип каан «специалистерниң» илеткелинге үндезилээш олар хоругдаттырганнар. Ооң соонда тургускан база бир өске комиссия оларны хостаары дээш санал киирген. Ынчалза-даа олар ам удавас болур шериг судунга дөмей-ле шилчиттирер ужурлуг болуп турар.

☆ Франциядың Марсел районунда аъргада улуг өрт эгелээн. Өргбиле демиселче шериг кезээн чоруткан. Чөөн Пиреней департаментиде Перпиньян хоорайдан ырак эвесте база өрт болуп турар.

☆ Тайваньның мурнуу талазында дүрген маңнаар демир орук улус долдур олуруп алгаш чораан автобусту тавараан. Ол болган озал-ондактың түннелинде 48 кижи өлген болгаш ийи кижи аар балыгланган.

☆ Кыят Улус Республиканың Фуцзянь можузунга бо чылын 9 сентелге-трактор станциялары тургустунар. Ол станциялар бир чылда 3,5 муң тракторларны септеп үндүрер аргалыг болур. Бо ышкаш станциялар ам Фучжоу, Чжанчжоу болгаш Цюаньчжоу уезилерде ажылдап турар.

☆ Кипрниң демократтыг эвилел партиязының чыл бүрүде болур бирги съездизи КНО-нуң Уставын өзугаар кипр улустуң бот-башкарылгазының «маргыш чок эргезин» хүлээп көөру болгаш ажыглаары дээш демиселди бүгү-ле аргалар-биле үргүлчүлээриниң дугайында резолюцияны чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

☆ Бангкоктан соңгу талаже 600 километр черге демир орук чайлыышкынының халавының түннелинде 24 кижи өлген, 60 ажыг кижи аары-биле балыгланган. Таиландының төөгүзүнде эң улуг болуп турар ол халаптың каражазы миллион-миллион бат (акша) болуп турар.

☆ Португалияның «Саве» деп транспорт суднозун күштүг шуурган Мозамбиктің Линд хеминің аксында сыык черде сүвүр даштыг черже үндүр октапкан. Аңаа 200 португал солдаттар болгаш 350 пассажирлер чораан. Португалияның колониалисчи армиязынга шериг чепсээн база кывар-чаар чүүлдер чедирип чораан ол суднода күштүг өрт эгелээн болгаш каш частыышкыннар-даа болган. Долу эвес медээ-биле алырга, ол болуушкуннуң түннелинде 215 кижи өлген болуп турар.

(СЭТА).

Даштыкы парлалга Тушинога болган агаар парадының дугайында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Нью-Йорк солуннары Тушинога болган агаар парадынче улуг кичээнгейни салбышаан, ол болуушкуннуң дугайында дыңнадыгны эң-не көскү черинге парлап турар.

«Нью-Йорк геральд трибюн» солун ужар үүл байырлалын бирги арының дөрттүң бириндe хөйүнге бижип, парад үезинде көргүскен, үнден дүрген ужар самолеттарның чаа хевирлериниң дугайын тодаргай дыңнадып, самолеттарның чуруктарын парлап үндүрген.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң Москвада корреспондентизи Топпинг хыдыкчы самолеттарның чаа хевирлерин, а ол ышкаш парадтың соонда дээр-шаар дорт көдүрүүн үнген дүргедедикчилерлиг реактивтиг самолетту онзалап демдеглеп турар. «Ракеталарның дузазы-биле көдүрүүн үнер-ыылдыр дерип каан шүүргедекчилер АКШ-та бар деп барыын талакы эксперттер медеглээннер болгай, ынчалза-даа дайынчы талазыбиле бо совет самолетка дөмейлежир үүве оларда чок-тур» деп корреспондент бижээн. Вертолеттарның үш чаа хевирлериниң ийизи АКШ-тың шериг-агаар күштериниң ажыглап турар кандыг-даа вертолеттарындан улуг болган деп Топпинг демдеглээн.

БУХАРЕСТ. (СЭТА). «Скынтейя» солуннуң Москвада корреспондентизи Тушинога агаар парадын тайылбырлавышаан, мынча деп бижээн: агаар парадын көргениниң дугайында сактыышкынны мындыг үш сөстер-биле дамчыдып болур: дээди техника, уран-мергежил, күүү. Ол болза тайбының камгалалында турып турар коммунизмниң ужар үүлүдүр.

ВАРШАВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң агаар флодунуң Хүнүн байырлап эрттиргениниң болгаш Тушинога агаар парадының дугайында тодаргай отчёттарны польша солуннар парлап үндүрген. «Трибуна люду» солуннуң тускай корреспондентизиниң бижип турары болза: воскресеньеде Тушинога эрттирген ийи шакты эң-не чугула болуушкуннарныы деп көөрү эргежок чугула. Ол болза совет техниктиг болгаш конструктор бодалдың улуг көрүлдези, дээди чергениң ужудуушкунунуң көргүзүү болган. Боттарының хевирин көөрге-ле тоола үүве дег кылдыр сагындырар шак ындыг чаа машиналарны хөй-хөйү-биле көрдүвүс.

Совет ужар үүлүлүн күжүнүн болгаш дайынчы беленинің шылгараңгай көргүзүүн Тушинога чартык миллион ажыг москвачылар хайгаарап көргеннер деп, польша парлалга агентилелиниң корреспондентизи дыңнадып турар. Хайгаарап көрген кижилерниң бодалы-биле алырга, ужар үүл талазы-биле делегейде бирги черни Совет Эвилели өзлеп турары чигзиниг чок дээрзин парад херечилеп турар.

БЕРЛИН. (СЭТА). Телевидение-биле дамчыдып турган Тушинога агаар парадын ГДР-ниң хоорайларының болгаш суурларының миллион-миллион чурттакчылары магадаашкынбиле хайгаарап көргеннер.

Ол ужар үүл байырлалының дугайында тодаргай отчёттар июль 10-да Берлинниң демократтыг парлалгазынга төп черлериниң бирээзин өлөөн турган. Ол байырлалды солуннар совет күрүнениң ужар үүлүнүң күжүнүң болгаш күүзүнүң тодаргай көргүзүү кылдыр чаңгыс эп-сеткил-биле үнелеп турарлар. «Нейес дейчланд» солун «Москва дээринде тиилелге» деп үүлүнге демдеглээни болза: «Москва чоогунда Тушинога чаңчыл болган агаар парады Совет Эвилелиниң тайбың эртем-техниктиг чедишкиннериниң болгаш тайбыңны хандырарының эрге-ажыктарынга бараан болуп турар ооң күүлүг шериг күжүнүн көргүзүү болган. Чер бөмбүрээзиниң кырында эң-не күүлүг шериг-агаар күштери бүгү-ниити тайбыңны камгалаарынга белен болуп турар».

Совет транспорт, пассажир болгаш шериг самолеттарының кайгамчыктыг чаа конструкцияларын Тушино аэродромунга көргүскен деп «Берлинер цейтунг» солун бижээн. Совет ужудукчулар кедергей дүрген ужар самолеттарны тулган мергежилдии-биле башкарып турарлар деп аныктар солуну «Юнге вельт» медеглээн.

ДЕЛИ. (СЭТА). «Совет Эвилели бодунуң ужар үүлүнүң деңнээр үүве чок күүзүн көргүскен», «Совет ужар үүл күүзүнүң үре-түнелдиг көргүзүү», «Агаарда бажың», «Барын талакы шериг эксперттери шуут кайгай бергеннер»—деп ындыг эгелерни июль 10-дагы индий парлалганың бирги арыннарынга бижигилээн турган. Советтер чуртунуң быжыгын турар күүзүнүң чаа херечизи болур Тушинога агаар парадының дугайында информация агентилелдериниң Москвадан чоруткан отчёттарын бүгү-ле төп солуннар көскү черлеринге улуг эгелер-биле парлап үндүргеннер. Агаар парадынга Н. С. Хрущев болгаш Совет күрүнениң өске-даа удуртукчулары, а ол ышкаш бир дугаар космонавт Юрий Гагарин база киришкен деп дыңнадыгларда айтып турар.

Тушинога агаар парады: «Бистер бүгүдеден бедик, бүгүдеден үргеп болгаш бүгүдеден ырак ужар бис» деп лозунгунуң адаа-биле эткен деп, «Индиан экспресс» солун бодунуң номчукчуларынга дыңнадып турар.

ЛОНДОН. (СЭТА). Тушинога агаар парадын тайылбырлавышаан, «Йоркшир пост» солуннуң бижээни болза, барыын талакы эксперттерниң сөзүбиле алырга, парадка көргүскен чаа хевирниң самолеттарынга «деңнежир үүү-даа АКШ-та чок» болуп турар.

Парадка онза үүве болза совет шериг самолеттарының «чаа салгалы» болган деп «Гардианның» ужар үүл корреспондентизи Л. Битон медеглээн. Вертолеттар көргүзүү базала «кедергей солун болган» деп ол корреспондент демдеглээн. «Вертолеттарның хамааты ажыглаашкынының дугайында сөөлгү өлөөн каш чылдарда биске бар турган медээлер бо талазы-биле орустар делегейде кол черни өлеп турар деп бодап болурунуң аргазын берген, ынчаарга июль 9-түн парады ол бодалды бадыткап турар боор» — деп Битон бижээн.

ПАРИЖ. (СЭТА). Тушинога ССРЭниң агаар флодунуң Хүнүнге алдар болдурган чыскаалды париж солуннарының арыннарында калбаа-биле чырыдып турар. Бүгү солуннар Москвада корреспондентилериниң болгаш информация агентилелдериниң отчёттарын парлаан. Хөй-хөй солуннар ол отчёттарны совет агаар техниказының фото-чуруктары-биле кады үндүрген.

Өлүрткеннер 15.200, балыглаттырганнар 23.000

ПАРИЖ. (СЭТА). Чоокта чаа Франциядың чепсектиг күштериниң министри Мессмериниң парламентиниң айтырыынга бижимел харыызынга дыннатканы болза, дайын чорудулгаларының болгаш «озал-ондактыг чоруктуң» түннелинде 15.200 француз солдаттар болгаш офицерлер Алжирге өлүрткен. Оон аңгыда 23.000 кижи балыглаттырган. Бо саннар болза 1954 чылдың ноябрь 1-ден 1960 чылдың октябрь 1-ге чедир үеге хамааржыр.

АСПИРИН

Эмчи практиказынга эң делгереңгей ажыглаттынып турар эмнерниң бирээзи аспирин болур. Ону химиктиг нарын каттыжыышкыннарны аңгы-аңгы кезектерге чарып тургаш үндүрүп алыр. Аптекаларда садып турар аспирин хоюг, будун хевирлерлиг-даа, үүгле арыг боду-даа азы өске эмнер-биле холуктуг-даа болгулаар.

Аспирин халыын намдадыр, ыжык сендирер, аарыг оожургадыр шынгрларлыг. Ол кижиниң нерв системазынга улуг салдарны чедирер, ылаңгыя нерв системазының организмниң доктаамал температуразын хандырып турар кезектеринге улуг салдарлыг. Бир эвес аарыг кижиниң эзлиниң изии улгаткан болза, аспирин ишкен сөөлүнде удатпаанда ол өй-тавында деңнелге чедир кудулап келир.

Аспиринниң аарыг оожургадыр шынарын баш аарыының, диштерниң, үүстерниң, кулактарның аарыгларының үезинде чедишкиннiг ажыглан турар. Эмчилер аспиринни грипп, ангина, плеврит деп аарыглар үезинде ижерин сүмелеп турарлар.

Хоочураан ревматизм үезинде аспиринни хонукта 5—6 грамм чедир ижип турары чугула. Үүгле ынчан аспирин үүстерниң, сөөктерниң аарыырын оожургадып шыдаар.

Организм аажок кошкан сулараан азы үүректің чыргадаан аарыглары кедерээн таварылгаларда аспиринниң кофеин деп эмбило холуксаазын ижери кончуг дузалыг. Аспиринни хөйнү ижерге үүрекке хоралыг дээр янзылыг шын эвес бодалдар чон ортузунда нептерээн. Ол шын эвес, харын-даа температураны кудулаткаш, үүректің ажылын ол эжижидип турар.

Аспиринни хөйнү-даа ижерге организмге хора чедирбес эм болзажок, ону ыяавыла эмчиниң сүмезин өзугаар ажыглаар херек. Үүге дээрге чамдык кижилер аспиринге таарышпас таварылгалар бар. Ындыг кижилер аспиринни хемчээлинден хөйнү ажыглаптаа болза кускузу келир, баш аартыр, ниити сулараашкынны болдурар.

ОБЛАСТЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

СПОРТ

ЧИИК АТЛЕТИКА

Областың малчыннарының Наадымының эткен хүннеринде обласка бирги чер дээш чиик атлетиканың маргылдаазы база болуп эткен. Аңаа спорттуң «Буревестник», «Спартак», «Динамо», «Труд» ниитилелдериниң болгаш 6 районнарның командалары киришкен.

Маргылдааның тугун эткен чылгы спартакиаданың чемпиону «Буревестник» команданың кежигүннери И. Носова биле Ю. Непомнящий олар көдүрген соонда чидиг демисел эгелээн.

Хөрээженнерниң 100 метрге чарыжында Носова, Соколова, Кудрина олар бирги үш черни алганнар. Носова дистанцияны 13,8 секундада эткеш, 1956 чылда тургускан область рекордун каталаан. Динамочулар Коломысов, Нечитайло, Шедогубов олар дисканы тус-тузунда 33,48 м, 32,21 м болгаш 27,85 м ырадыр октагылааш, бирги үш черни алыр дей бергенде маргылдаада хууда киржип турар спортчу Иванов (Каа-Хем) 34,65 метрни көргүскеш, бирги черни алган. Иванов черде турушту кижи. Ол молот октаарынга областың мурнундагы рекордун 11 м 50 см-ге эжижиткен. Ооң көргүзүү 38 м 20 см. Иванов ядро октаарынга ийиги черни база алган.

Тес-Хемниң спортчузу Эльбира Чооду дисканы 25 м 60 см октааш, областың профэвилелдер спартакиадазының бо чылгы чемпиону Маргарита Верникти ашкан. Ынчалза-даа Верник ядро октаарынга бирги черни алган (9 м 20 см).

Черниң узунун халыырынга эр улустардан Борис Кукарин («Спартак») 5 м 94 см-ни халааш, бирги черни алган. Хөрээженнерден Инга Носова 4 м 5 см-ни халааш, тиилекчи болган. Эр улустуң 1500 м черге чарыжынга Л. Морозов («Буревестник») мурнап келген. Ол дистанцияны 4 мин. 25,5 секундада эткен. Терешков (Улуг-Хем) 4,3 секундада соңнап келгеш ийиги черни алган.

Черниң ведиин халыырынга эр улустуң маргылдаазы эң солун болган. Беш спортчулап — Агбаан, Кривоплапов, Щикин, Пономарев, Тыртый-оол олар 155 см-ни ашканнар. Сөөлгү үш кижи оон өрү халып шыдаваннар, а спартакчы Кошволапов 160 см-ни ашкан. Ынчалза-даа петинституттуң студентизи Агбаан 1 м 65 см бедикти ашкаш, бирги черни эзлээн.

Хөрээженнерниң 800 м черге чарыжынга Г. Соколова, 80 м черге моондактарлыг чарышка И. Носова олар тиилекчилер болган. Эр улустуң 110 метрге моондактарлыг чарыжынга студент Юрий Зырянов 19,1 секунданы көргүскеш тиилекчи болган. Моондактарлыг чарыштың дугайын чугаалап турган ооң-биле кичээлдеп турар кижилерниң эвээш санныг болуп, оларның көргүзүүнүң чаныс болуп турарыы демдеглээр херек. Чижээ, 80 метрге моондактарлыг чарышка хөрээженнерден үүгле 6 кижи киришкен. 1956 чылда Дусенконуң 80 метрге тургускан рекорду 14 секундага дең, III разрядтың нормазындан 0,8 секунда куду көргүзүг болгай. Ынчаарга бо түүнелди бистің спорттчу хөрээженнеривис 5 чыл иштинде чаартыл чадап каанын демдеглээрге-ле байдал билдингир-дир.

Копье октаарынга областың эткен чылгы чемпиону Юрий Мыльников снарядты 41 м 60 см ырадыр октааш чемпион адын камгалап шыдаан. Ийигизинде Карлов («Буревестник») болгаш үшкүзүнде Ершов (Улуг-Хем).

ЧУРУКТА: 10000 метрге чадаг кылашка бирги черни алган Ховалыг («Буревестник») (хөрээнде 33 дугаарлыг) сөөлгү 25-ки дескинигже үнүпкен.

Ю. ЕГОШИН.

Фото В. КРАСНИКОВТУУ.

Областа АГААР-ВОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областа булуттагылап каап турар, чамдык черлерге диңмирээшкиннерлиг, кыска чаашкыннарлыг хүн болур. Кызылга чаашкын чагбас. Хат өй-тавында, мурнуу-чөөн чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы: областа—21—26, а Кызылга—24—26 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Дима Горинниң чедип алганы»**—11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда, (биче залга): **«Граф Монте-Кристо»** (2-ги кезээ)—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«Каа-Хем»: **Мультипликация**—10 шакта. **«Бартаазынныг ээр чер»**—11.15, 1.15, 3.15 шактарда. **«Хакта»**—5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Кызыл доңгажыгаш»**—1 шакта. **«Телеграммалар»**—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Шактар дүн ортузунда турупкан»**—5, 7, 9 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт кылдыстерниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура амыдырал кылдыстерниң 37-13, иштики информация кылдызының 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг кылдыстерниң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01033. Чагыг № 1147. Культура эргелелинин типографиязы.